

LJUBLJANSKI ZVON

A. Z.

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

1919
LETNIK 39
ŠTEVILKA

8

Vsebina avgustovega zvezka.

1. Gustav Strniša: <i>Spremenjenje</i>	449
2. Dr. Ivan Tavčar: <i>Visoška kronika</i> . (Dalje prihodnjič.)	450
3. France Weber: <i>Bistvo lepote</i>	464
4. Miran Jarc: <i>Poroka v gozdu</i>	470
5. Ivan Zorec: <i>Ibrahim Suša</i>	471
6. Janko Samec: <i>Vsakdanja pesem</i>	475
7. Anton Lajovic: <i>Naši umetniki in novo avtorsko pravo</i>	476
8. Igo Gruden: <i>V vinski kleti</i> . — Janko Glaser: <i>Kritikom rim</i>	480
9. Ivan Pugelj: <i>Prebujenje</i> (Konec.)	481
10. Gustav Strniša: <i>Gore</i>	486
11. Avgust Žigon: <i>Prispevek k petdesetletnici</i> . (Dalje prihodnjič.)	487
12. R. Maister: <i>Divjačina</i>	494
13. Marija Kmetova: <i>Interieur</i>	496
14. Janko Glaser: <i>Poletje</i>	498
15. Listek	499
J. A. G.: <i>Vladimir Levstik. Zapiski Tine Gramontove</i> . — Fr. Ramovš: <i>Fr. Kidrič, Die protestantische Kirchenordnung der Slovenen</i> . — Dr. Fr. Ilešič: <i>Ozvald K. Dr.: Smernice novega živiljenja</i> . — Dr. K. Ozvald: <i>Key Ellen. O vaspitanju deteta kod kuće</i> . — Dr. G. Čremošnik: <i>Čorović, Svetozar. U celijama</i> . — A. D.: <i>Paul Hervieu (1857—1919)</i> . — D.: <i>René Boylesve — akademik</i> . — <i>Pevsko društvo „Ljubljanski Zvon“</i> . — <i>Kongres jugoslovanskih književnikov. Naši prevodi</i> .	
16. Nove knjige	510

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 36 K, za pol leta 18 K, za četrt leta 9 K, za vse inozemstvo po 41 K na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 4 K. =====

Novi naročniki dobijo lahko še vse dosedanje letošnje številke.

Odgovorni urednik: Oton Župančič. — Sourednik: Milan Pugelj.

(Začasni urednik: Dr. Joža Glonar.)

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo. — Upravništvo se nahaja v Sodni ulici št. 6.

Lastnina in založba „Tiskovne zadruge“ z. z. o. z. v Ljubljani.

Tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

! Gustav Strniša:

Spremenjenje.

Nemir sem vgnetal svoj v te božje čare,
in med pšenico seme posejal —
blesk svoje duše vlil sem v solnčne žare,
sam v črno grud sem zemlje se vsesal —

Začutil pokoj večnega soglasja
sem v duši trudni, ves sem zagorel,
ovit v šuštenje težkega sem klasja
v hlepenju silnem k solncu plamenel —

Tedaj življenje dvojno je zaplalo
in iz srca pognala nova kal:
iz mene žitno klasje vzvalovalo,
med njim rdeč mak tresoč se je smehljal.

Vesoljstvo s tajnostjo me je prepreglo,
in bil sem ptič v žareči mreži dalj. —
Naenkrat se vrnilo je odbeglo,
v presilni slasti ves sem trepetal —

In dvignem se . . . A kdo sem? — Ni človeka —
v sinjini jasni žarek tih miglja —
pred njim trepeče lahna senca-beka,
in pesem mu skrivnosti šepeta —

*Kaj je to?
čistota, 21/8*

Dr. Ivan Tavčar:

Visoška kronika.

Svoji ženi Frančiški, sedanji Visošci, poklanja Emil Leon.

1695.

(Dalje.)

IX.

Agata se je hitro privadila novemu življenju. Takoj se je lotila vsakega dela; kar pa se tiče pridnosti, sem jo lahko stavil v zgled drugim poslom. Od pričetka se je sicer nekoliko dolgočasila in za staro materjo je večkrat jokala. Spremenila je obleko in pričela se je nositi po naše. Kmalu je postajala veselejša. Pri delu ali kjersi je bilo, je rada zapela pesem, ki nam je bila všeč, in najsi je pela v tujem jeziku. Ni še minilo leto, pa je že gostolela v naši govorici — najprej težko, okorno in z vmešavanjem nemških besed, da smo se ji morali vsi smežati. Tudi ona se je smejala in se ni dala spraviti v zadrego toliko časa, da je govorila, kakor smo govorili mi sami.

Bila je vesele in krotke narave. Z nikomur se ni prepirala. Imela je kmalu kup prijateljic — vse hčere naših kmetov so iskale njenega znanja. Ob praznikih popoldne so prihajale te znanke na Visoko, da je bil pravi semenj okrog stare hiše in da se ni čutil več tisti teman duh, ki je obdajal očeta Polikarpa in njegovo staro kmetijo.

Ko je prvič s pečo na glavi stopala v moji in Jurjevi družbi k nedeljski maši, je bilo pri cerkvi veliko občudovanja in dopajdenja. Sodilo se je, da je v dolini malo tako zalih deklet, kot je naša Agata.

Bila je tudi pobožna. Rada je molila in tako lepo se je vedla pri božji službi, da jo je hvalil gospod župnik Jager, kadar sem govoril ž njim. Bil je pobožen in pameten mašnik, samo prezgodaj je umrl. Pokopali smo ga tik cerkvenega zida, pri malih stranskih vratih.

Tudi drugače mi deklica ni delala skrbi, posebno ne, ker ni gledala za moškimi. Na plese je časih zašla in tudi na prejo, pa vselej z bratom Jurjem. Nikdar nista dolgo izostala, kar mi

je bilo kot gospodarju prav, ker ples in preja prav rada pokvarita mlado žensko. Zato je duhovni oče v cerkvi večkrat govoril proti obema.

Odkar je bila Agata pri hiši, se je brat Jurij docela spremenil. Prej ga ni bilo plesa pri ti ali oni podružnici, da bi ne silil nanj. Tudi koledovanja ni bil nikdar sit. Privabil je iz Poljan, iz Sestranske vasi in še od drugod štiri ali še več konjikov, da so potem cele tedne jezdarili po loški okolici okrog in peli od hiše do hiše. Fant je bil čedno rasel in dekleta ga niso zame-tavala. Sedaj je tičal doma. Na plese je hodil, če je šla Agata z njim, o kateri pa zapišem, da ni rada obiskovala plesov. Na koledovanje pa se Jurij sploh ni več podajal, in najboljši prijatelji ga niso mogli pregovoriti, dasi so imeli najlepše in najboljše konje. Marljiv je bil v gospodarstvu in brigal se je za najmanjšo reč.

Lahko torej zapišem, da smo pričeli na Visokem novo življenje in da se nam je dobro godilo. Dosti smo pridelavali in brez težave smo plačevali štibre in davščine, dasi jih je bilo več od kamenja v Sori.

O sebi ne morem nič posebnega zapisati. Agata mi je napravljala zadovoljno življenje — to je res. Na kaj drugega nisem mislil. Prikrivati pa vendar ne smem, da mi je pričelo na dekletu vse dopadati, in sicer vse vedno bolj. Njena postava je bila lepša od postave vsakega drugega dekleta; in tudi njena govornica se mi je zdela pametnejša od govornice drugih dekličev, katere se me niso ogibale, ker se je vendar vedelo, da pride prej ali slej mlada nevesta na Visoko. Tudi tega ne tajim, da sem se z velikim veseljem ozrl časih Agati v mladi obraz in da mi je bilo posebno všeč nekaj zaručenih rumenih las, katerih pri ušesih ni mogla spraviti pod ruto.

In še nekaj je bilo, kar naj se tudi zapiše. Kakor sem se jaz tu in tam zagledal v deklico, tako se je tudi brat Jurij zagledal v njo, in nekaterikrat sem opazil, da sta se Agata in brat vjela s pogledi, kar se pri meni ni nikdar zgodilo. Vselej me je pri tem znotraj zbadlo, da bi bil najrajši pokaral brata, ki je moral vendar vedeti, da dekle ni za njega in da jo mora puščati v miru, kakor so jo v miru puščali hlapci.

To je vse, kar morem na tem mestu zapisati o svoji osebi, to je o osebi visoškega gospodarja.

Anno 1693 sem bil na gradu v najem vzel desetino v javorski in hubanjski županiji. Tudi sem tisti čas kupil pravico za plese

po celi dolini. Škof je oddajal pravico, dovoljevati ples, za tri leta. Za vsa tri leta sem plačal trideset cekinov. Meni pa je moral oni, ki je hotel prirediti kak ples, plačati vselej cekin. Imel pa sem obilo preprirov, ker je ljudstvo trdilo, da gre davščina samo za ples pri cerkvenih semnjih, kjer se je plesalo na prostem, ne pa tudi za ples po pivnicah in hišah, ki da niso spadali pod cekin. Pravdati se nisem hotel, ker izgube ni bilo, posebnega dobička pa tudi ne.

Ti najemi, posebno desetina, katero je ljudstvo plačevalo v obrokih, so mi dajali dosti novega posla. Plačila so se morala zapisati, da se pozneje ni moglo ugovarjati, da se je plačalo več, kakor se je v resnici. Tudi tu me je podpirala Agata, ker je dobro pisala, tako da se je tudi pri tem izkazalo, da bi bila pripravna visoška gospodinja. Naj Bog po svoje odloči, on, ki je prvi gospodar vseh gospodarjev! —

Ples v šestranski vasi na dan v. Janeza Krstnika.

Na dan sv. Janeza Krstnika je bilo cerkveno blagoslovljenje pri podružnici v Sestranski vasi. Tičnikov Janez je položil pri meni tri cekine za ples, ker je hotel postaviti tri odre na Čadeževem travniku, in sicer enega za Sestransko vas, drugega za Hotavlje in tretjega za podružnico Sv. Križa pri Srednji vasi. Vsaka podružnica je morala zase plesati in takoj bi se bil vnel prepir in pretep, če bi hotel kdo brez posebnega dovoljenja plesati na odru tuje podružnice!

Ti pregrešni plesi povzročajo veliko preteпов in stanejo tu in tam celo človeško življenje, da bi bilo prav, če bi jih gosposka odpravila. Pa jih odpravi! Dušni pastirji govore proti njim, ali gospodi na gradu je več za cekine, nego za božjo besedo!

Jurij me je pregovoril, da smo se popoldne podali v Sestransko vas. Jahala sva. K meni je prisedla tudi Agata, ker se je bila dotedaj dolina že privadila, da se ni več pohujševala, če je sedela ženska tik moškega na konju. Taka sedla so bila, kakor sem izvedel pozneje, na angleških zemljah v navadi; meni ga je pa napravil sedlar v Škofji Loki in še precej drago mi ga je zaračunal.

Ko smo prijezdili v Sestransko vas, je okrog Čadeževe pivnice že mrgolelo občinstva. Na vseh treh odrih se je že pridno plesalo, tako da je imel Tičnikov Janez obilo opravila, da ni pregledal plesalca, ki je moral za vsako vižo plačati svoj sold. Kdor je hotel plačati več, je lahko plačal tudi več, kar se je štel v čast dekletu, ki ga je pripeljal na oder.

Okrog odrov so bile postavljene mize in klopi. Izbral sem si mizo, pri kateri je sedelo nekaj gospodarjev s svojimi gospodinjami. Radi so me sprejeli, posebno oni, ki so imeli hčere za možitev.

Tudi sestrska podružnica si je štela v nekako čast, da nam je dovolila, da smo smeli plesati na njenem odru.

Agata je sedla k meni, Jurij pa je šel pogledat po plesiščih in po svojih znancih. Bilo je veliko kričanja in vriskanja, kakor vselej pri takih pregrešnih prilikah.

Jaz sam niti plesati nisem znal. Pač pa je Jurij parkrat peljal Agato, da se je naplesala, da ji je lice kar gorelo.

Govorili smo z gospodarji o različnih rečeh, predvsem o visokih davkih in drugih nadlogah, katere nam gosposka na vrat pošilja. Za ples se nismo brigali, tudi za mladost ne, ki je razsajala okrog odrov.

Kar se je začul glas: „Ta rejnata gre!“

Ravno pod Čadeževim travnikom, kjer se je plesalo, je bila plitvina v Sori. Po ti plitvini je prebredla vodo na lepem in živem konjiču gosposka ženska, za njo pa hrust hlapec, ki je nosil za pasom dva samokresa in ki je tudi sedel na lepem in dobro rejenem konju. Čudna prikazen za te kraje in za nižje ljudstvo, ki se je bilo tukaj zbralo!

Ali nikdo se ni čudil, ker se je skoraj pri vsakem plesu zgodilo, da je prijezdila iz „Scheffertna“ Ana Renata, o kateri sem že na drugem mestu nekaj omenil. Prikupljiva ženska, močna in še ne preveč ošabna! Govorilo se je, da je veliko podedovala po svojem stricu, ki je bil škof v Ljubljani in ki je bil hrom na obe nogi, tako da so ga morali v šenklavško cerkev prinašati, če se je hotel udeležiti svete maše. Vzlic temu je govorila prijazno z vsakim, tudi najnižjim človekom, da jo je cela dolina do Žirov poznala in rada imela. Prijazna pa je bila le toliko časa, dokler se je tudi ž njo spodobno ravnilo. Če je pri plesu ali po plesu hotel kak fantè, da bi mu dajala kake posebne pravice, je takoj odgovorila z bičem, ki ga tudi med plesom ni odložila. Nesramnež se je moral čutiti srečnega, če mu ni potegnila preko obraza debelih klobas.

Pripovedovalo se je, da je Ana Renata močnejša ko njen hlapec in da je posla, če se ji je ustavljal, tako ošleskala, da se mu je kar bliskalo pred očmi. In med tednom, dasi je bila

Ana
Renata
pleše.

škofovega sorodstva, si jo lahko videl pri različnem delu. Lahko si jo videl, da je z voliči pripeljala koš gnoja ter ga lastnoročno prevrnila na njivo.

Kaj je bilo vzrok, da jo je bogata obitelj prisilila, da je morala samevati na samotnem scheffertenskem dvorcu, ne vem; tudi nisem po tem povpraševal. Bila je obenem gospodar in gospodinja, pa oboje dobro. V tednu je delala, ob nedeljah in praznikih pa je hotela plesati.

Kaka ženska!

Spustila se je s konja kakor najspretnější jezdec, da so gorjanci kar usta odpirali. Pristopila je z bičem v roki, pustivši konja svojemu hlapcu, in obstala pred našo mizo. Z očmi je premerila zbrane, ne ošabno, pa vendar tako, da je kazala, da se čuti plemenitega stanu. Spoznala me je, pristopila še bliže in vprašala: „Boš plesal, Izidor Khallan?“

Tedaj se ji je približal Ramovšev Štefan, še čisto nerazvit fant iz lučenske fantovske kompanije. Ker je bil sin imovitega, desetini in tlaki nepodvrženega kmeta, so mu na svetokriškem odru dovolili plesati. In ta žival se je predrznila, siliti v gosposkega dekleta, rekoč: „Pojdi pit, ta rejnata, potem se pa enkrat ali dvakrat zasučeva!“ Malo je zavriskal, kakor mlad petelinček, ki poje na gnojnem kupu sredi dvorišča.

Pa mu je takoj zmanjkalo sape, ker ga je Ana Renata zaničljivo pogledala. Potem je še bolj zaničljivo spregovorila: „Pri nas taki še kozé pasejo!“ Z bičem je švrknila po zraku in Štefan je moral prav odskočiti, da ga ni zadelo. „Tu imaš dve libri, pa si pri cerkvi kaj kupi!“ Iskala je denar v obleki, Štefan pa je osramočen izginil med glasnim smehom cele družbe.

Še enkrat je vprašala: „Boš kaj plesal, Izidor?“

Povedal sem ji, da ne znam plesati, kar ji nikakor ni ugajalo. Tedaj se je polastila brata: „Boš pa ti, Jurij!“

Ta je bil za take reči kot nalašč. Zaiskrile so se mu oči in zadovoljno je odgovoril: „Pa res rad plešem!“

Še je dostavila: „V gosle dam jaz, da veš!“

To sicer ni bila navada pri nas, ker je moral plesalec dajati „v gosle“ ali Ana Renata je imela svoje navade. Poiskala je srebrno beneško krono ter jo vrgla v gosli, da je bil Tičnikov Janez čez vse mere zadovoljen. Takoj je izpraznil svetokriški oder, ker si je Ana Renata z beneško krono kupila pravico, da je eno igro smela sama plesati na odru.

Plesala sta kakor bi bila eden za drugega ustvarjena, in dolinske gospodinje pri naši mizi so šepetale, da tak par še ni plesal pri žeganju sv. Janeza Krstnika. Skoraj celo popoldne je plesala z njim in kar iz rok ga ni pustila; nečimernemu fantetu pa se je z obraza bralo, kako je ponosen na gosposko svojo plesalko!

Izbrala si je posebno mizo, pri kateri je dajala za pijačo, tako da je pil, kdor je hotel. Bilo je to v bližini naše mize in vsaka beseda od tam se je čula pri nas. Čuli smo, kako je Ana Renata hvalila bratovo plesanje, ta pa je zopet večkrat glasno povedal, da je njegova plesalka najgorše dekle, kar jih je na svetu. Ni vsekala z bičem po njem, ampak prijazno je odgovorila: „ti pa najgorši fant, kar jih ima dolina!“ Ni čuda, da je bil reva moj brat kar pijan od same kmečke napihljenosti! *Da*

Medtem sem pozabil na Agato. Sedela je tik mene kakor pišče, ki se je izgubilo od koklje. Kar naenkrat me je prijala za roko ter dejala: „Pojdiva domov, Izidor!“

Opazil sem, da je bleda, in ker je bila šibkega telesa, sem menil, da je bolna. Takoj sem osedlal konja, pri čemer sem še Jurju pripomnil, da je čas osedlati in odriniti proti domu.

Jurij in Ana Renata sta z enim glasom odgovorila: „Kdo bo že sedaj domu hodil?“

In Jurij je še nekako osato pristavil: „Plesal bom, dokler bom sam hotel! Tudi nisem več tako mlad, da bi sam ne poznal pota do Visokega in najsi je v noč!“

Ana Renata je pritrjevala: „Pa ravno ponoči bova mimo prijahala!“

In zopet sta plesala. —

Ko sva z Agato jahala od Gorenje vasi do Poljan, ni spregovorila besedice. Tu in tam je lahko vzdihnila, kar mi ni ušlo. Časih je konj stopal hitreje, da se je dekle nehote pritisnilo k meni, kar sem občutil. Preobdala me je skušnjava, tudi sem bil nekaj vina preveč pil, kar pogreje kri človeku, zatorej sem pozabivši na gospodarja izustil to-le prašanje:

„Kaj vzdihuješ, Agata? Če ti je slabo, morda se ustaviva v Poljanah?“

„Kaj naj mi bo slabo?“ je odgovorila. „... pa vendar ne misliš, da mi bo slabo, če Jurij pleše s tisto gosposko vlačugo?“

Ta ostra beseda me je osupnila. „Vlačuga ji ne smeš praviti! Iz dobre hiše je; njen stric je bil škof, kar ni mala reč. V Loki

sem slišal, da so Skarlikijevi jako pošteni in bogata rodbina, katera ima s Scheffertnom še druga posestva.“

Hladno je odgovorila: „Zavoljo mene se lahko pajdaši z vsemi moškimi v Poljanski dolini — kaj meni mar!“

Iz Poljan sva jo krenila po tovorni poti proti Visokemu.

Tedaj sem pričel:

„Jurij je lahkomišeln in komaj bi bil za gospodarja na takem posestvu kakor je moje.“

Zbadljivo se je oglasila:

„Naj se pa na Schefferten priženi — kaj meni mar!“

Nato jaz:

„Tudi meni ne bo drugega ostajalo, kakor da dobim nevesto na Visoko. Brez gospodinje ne bom mogel ostati.“

Zajokala je: „Je-li ti ne gospodinjim dobro?“

„Ravno zato bi rad, da postaneš moja prava gospodinja — moja nevesta in moja žena, Agata!“

Nekaj je zastokala, da sem se obrnil proti nji. Oprijela se je z roko moje rame, ker bi bila sicer zdrknila s sedla. Usta je malo odprla, oči pa je dvigala plaho, da sem videl, v kako veliko stisko jo je spravila moja beseda.

„Pri ljubem Gospodu Jezusu,“ je vzdihnila, „te prosim, Izidor, nikar mi ne govori kaj takega! Nimam nič — beračice ne boš vodil na Visoko!“

Že mi je silila beseda na jezik, da bi ji na pameten način razložil, da je njen stari oče posodil mojemu očetu veliko denarja, da se ta denar ni vrnil in da je sedaj vsaj polovica obeh visoških kmetij njena. Ob pravem času sem premislil, da se takih reči ne govori in da bo že prišla prilika, da se z Agato razgovoriva. Če ne bo ugovarjala drugega kakor beraštvo, se bo dalo vse urediti. Par let še prav lahko počakam, da postane Agata starejša in močnejša.

Nato sva molče jezdarila do doma.

Jurij se je vrnil pozno v noč.

Drugo jutro sem se nekaj zaležal, ker sem bil od vina utrujen. Ko sem vstal, je belila Agata peč za kruh. Zdelo se mi je, da se pred pečjo z nekom razgovarja.

Ob steni sem se približal. V tistem hipu sem razločil, da je govoril Jurij:

„Ne bodi huda, Agata!“

Ošabno mu je odgovorila:

„Ne vem, čemu naj bi bila!“

Jurij je še pristavil: „Ne bom več plesal z ono iz Scheffertna!“

Zasmejala se je: „Zavoljo mene lahko plešeš s frajmanovo iz Ljubljane! Mene puščaj pri miru, pa bo prav!“

Stopil sem okrog stene pred peč. Agata se je takoj sklonila, pograbila dračja ter ga metala v ogenj. Jurij je odšel brez besede. Prav se mu je zgodilo, da ga je deklica tako odločno odgnala! —

Prestali smo zimo. Jesen je bila lepa in dolga, zatorej smo se s steljo in kurjavo preskrbeli, da smo v mrazu lahko izhajali. Posebnega nismo doživeli, samo kaj neznatnega, kar se je kmalu pozabilo.

Pokojni škof Albreht Sigismund je imel na gradu v Loki hčer svojega brata, Evo Magdaleno, suho in okrog trideset let staro žensko. V cerkev je rada hodila: ali pa je znala kaj delati, nismo izvedeli. Visokemu gospodu je bila prejkotne v nadlego in je menda grajskemu glavarju večkrat pisal, da naj jo skuša omožiti na kak grad. Grajski glavar se je na vse strani trudil, da bi jo spravil v kako imovitejšo rodbino, ali Eva Magdalena je ostala samica, ker je od graščinskih ljudi nikdo ni hotel vzeti. Imela je velik nos, dote pa malo, ker se škof Albreht Sigismund ni hotel vezati, nego kvečjemu s petimi sto goldinarji. Pri tem se ni niti jasno izrekel, ali nemške ali deželne veljave, kar se takoj precej pozna.

Za svojo osebo Eve Magdalene nisem poznal in je v svojem življenju nikdar nisem videl, zato ne vem, je-li bil njen nos res tako dolg, kakor se je govorilo.

O Božiču me je obiskal mestni pisar Konrad Fuehrnpfeill. S tem gospodom sva bila sklenila nekako znanstvo, ker mi je šel v marsičem na roko. Tudi se je rad oglašal na Visokem in ni nikdar odhajal praznih rok, ker taki gospodje, ki imajo malo plače in dosti otrok, radi kaj vzamejo.

Ko je torej prišel tistega Božiča gospod Fuehrnpfeill na Visoko, mi je po dolgih ovinkih namigaval, da bi me Eva Magdalena rada vzela, da bi me to prikupilo pri gospodu grajskem glavarju in da bi svetli gospod škof tudi ne delal težav. Pa se nisem dal pregovoriti, ker Eve Magdalene nisem hotel vzeti in naj se je baron na gradu še tako jezil; bil sem tudi prepričan, da je ravno on pisarja k meni poslal.

Grajski
glavar
ženi Evo
Magda-
leno na
Visokem.

Izvedeti pa je moral za vse to tudi brat Jurij; morda mu je pisar sam kaj izklepetal. Tudi družina je izvedela ter se je tisto zimo radi te snubitve dostikrat smejala. Jezikala je reči, ki niso bile umestne, ker se sploh ni imela vtikati v moje zadeve. Dalje sem tudi opazil, da se je Agata odtistihmal še glasneje smejala in da me je tu in tam prav čudno pogledala, kar mi je služilo v tolažbo. Toliko lahko zapišem, da je takrat moje srce že bilo polno ljubezni do tega veselega in pridnega dekliča in da sem bil že takrat trdno sklenil, da postane ona moja gospodinja, ali pa nobena druga. Od takrat, ko je brat Jurij toliko plesal z Ano Renato, nista bila več prijatelja z Agato, da, skoraj pogledala ga ni več, kar je bilo v redu, meni pa v tolažbo.

X.

Okrog sv. Jurja smo doživeli nekaj nepričakovanega.

Pričela so se dela na polju in delavec mi je dohajal prav, naj je prišel, odkoder je hotel.

Marks
ulffing
ride na
visoko.

Ko smo nekoč večerjali, je stopil v hišo človek, dolg kakor hrast, da sem takoj vedel, da dela kakor živina. Tak delavec mi je bil vsekdar všeč. Voščil nam je, da bi Bog blagoslovil, kar jemo. Nato je hotel sesti k peči, kakor da je sit do vrata.

Vzlic bradi, katera mu je bila zarasla obraz, sem ga vendar spoznal. Ni me pograbila jeza, ker to, kar se je bilo zgodilo v Loki, sem bil že davno izbrisal iz svojega spomina. Kot sorodnik je prišel pod mojo streho, in kot takega sem ga hotel sprejeti. Zato sem spregovoril:

„Ti si, Marks? — K mizi sedi in najej se! — Odkod prihajaš?“

Sedel je k mizi ter odgovoril:

„Naravnost iz Davč. — Nisem mislil, da me spoznaš, Izidor.“

„Slaba bi bila, da bi svojega bratranca ne spoznal,“ — in vprašal sem:

„Kaj pa oče Jeremija? Je pri dobrem zdravju?“

Pri zdravju je že, ali siten je, da ni izhajati ž njim.“

Hotel je povedati še več, pa mu nisem pustil, ker je bilo morda kaj takega vmes, česar ni smela slišati družina. Pozval sem ga torej, da naj se najprej najé in da mi pozneje lahko vse pove, kar mi povedati hoče.

Jedel je za tri in morda še za več oseb. *Kakor birtne čase Polaj*

Ko je odšla družina, smo ostali z Marksom in Jurjem pri mizi, da smo izpili nekaj vina, kar se ni moglo opustiti, če je prišel sorodnik v hišo!

Marks je veliko pripovedoval: da je Jeremija Wulffing star kakor zemlja, da visi na svojem posestvu kakor klop na pasjem repu in da hoče imeti, da naj mu otroci tlačanijo in le tlačanijo. On, Marks Wulffing, postaja starejši, in ni je kmetije, katere bi se ne upal prevzeti in pametno gospodariti na nji. Tudi ima že izbrano nevesto, ki bi rada prišla v Davče, pa seve ne za deklo, pač pa za ženo, ki daje poslom ukaze. Tudi on noče biti več brezplačen hlapec, kar je očetu že povedal. Ta se ni dal premakniti, ker je trmast, kakor je trmasta vsaka nemška glava, najsi je stara, najsi je mlada. Z očetom sta se torej grdo sporekla, in da pové vse po pravici in resnici: ušel je z očetovega doma. Če že mora hlapčevati, hlapčuje lahko pri tujih in ne pri očetu, kjer si zasluži komaj obleko. Če ga čem vzeti, ostane pri meni, če ne, si poišče službe drugod.

Vedel sem, da se taka jeza hitro ohladi in da jo bo Marks Wulffing v štirinajstih dneh zopet odkuril. Vzel sem ga torej v službo ter mu obljubil plačo prvega hlapca z dostavkom, da se lahko vsak hip povrne k očetu, da ne bo mislil, da hočem zdravo delati med njim in sinom.

Tako je prišel Marks Wulffing. S sabo pa je prinesel nesrečo, in sicer najhujšo, ki se more v hišo prinesiti. —

Preteklo je štirinajst dni, ali prav nič se ni pripravljal, da bi zopet odšel. Lotil se je dela z veliko vnemo in bil prvi hlapec, kakor boljšega do tistih dni še nisem imel.

Ko so pretekli trije tedni, je prišla ponj sestra Margareta, ali skrnil se je pred njo, da ga niti videla ni. Bila je še lepše dekle, kakor prej, pa me ni prav nič ganila, ker sem takrat že mislil na Agato, ki morda ni bila bolj zala od Wulffingove hčere, ki mi je pa bila namenjena. —

Pred hišo na Visokem smo imeli ozko klopico, in na to sva sedla z Margareto, ki se je tisti dan odpravljala.

„Pri nas,“ je pričela tarnati, „pri nas je sam prepir in prav je, da ni Marksa doma, ker sta se z Othinrihom skoraj vsak dan stepla do krvi.“

„Potrpeti se mora v življenju,“ sem jo tolažil. „Koliko sem moral jaz potrpeti s svojim očetom!“

„Vem, vem,“ je hitela, „ali vendar je težko.“

Margare
pride I
Marks.

Čez nekaj časa je vprašala: „Ali imaš še façoleteljček, ki sem ti ga dala?“

Ko sem pritrnil, se je zažalostila: „Kako si mogel tako pozabiti name!“

„Margareta,“ sem ji odgovoril, „človek ni gospodar svojega življenja. Če plezaš vrh drevesa, si visoko pod nebom; če se zlomi veja pod tabo, padeš na zemljo in polomiš se, morda do smrti. Pod mano se je zlomila veja, in sedaj nisem več gospodar svojega življenja.“

„Nič ne rečem“, je zajokala, „ali pozabiti te ne morem.“

Mirno sva vzela slovo, a skoraj govoriti ni mogla in kakor lešniki debele solze so ji prihajale iz očesa. Povedala mi je še enkrat, da bo čakala name in da me morda le pričaka.

V resnici me je pričakala! Bila je tako božja volja, ki navsezadnje vse prav naredi in se usmili vsakega siromaka. In kdo je bil večji siromak od mene, ki sem bil gospodar obeh kmetij na Visokem! —

Marks je ostal pri hiši, pa se je čudno spremenil. Bil je ponižen in pokoren, da se je prikupil meni, gospodarju, in družini. Bil je tudi silno zgovoren in veliko je vedel pripovedovati. Kadar smo sedeli pri mizi, je bilo vedno dosti smeha.

Da bi se bil Marks za Agato kaj pehal, ne morem zapisati. Kadar je ž njo govoril, je govoril tako, kakor z vsako drugo. Vzlic temu je bila deklica pristopna njegovim šalam, in če je utihnil, je zaprosila: „Marks, še kaj povej!“ In zopet jih je bril Marks in Agata se je smejala, da je kar zvonilo po čumnati!

Tu in tam se je pripetilo, da je z Marksom klepetala v nemščini, kakor je navada v njenem rojstnem kraju. Mi nismo umeli ničesar, a Davčar je umel vse. Pri ti tuji govorici, na kateri pa čisto nič ni bilo, je Marksu včasih nekaj iz očesa šinilo in sicer naravnost proti deklici. Pa tudi na tem nisem opazil nič krivičnega, ker se veseli ljudje radi spogledujejo, kar gotovo ni pregrešno. Še dobro mi je délo, da je bila deklica tako zadovoljna in da je pri tem pozabila na kraje, kjer je prišla na svet.

Te govorce ni bil vesel brat Jurij. Če sta pričela Marks in Agata govoriti nemško, je vselej utihnil in ni več spregovoril besede. Nekaj časa je še obsedel, nato pa je odšel od mize, in najsi še ni bila prinesena zadnja skleda. Meni se je tako obnašanje videlo otročje, ker je brat Jurij moral vendarle vedeti, da Agata zanj ne mara in da deklica ni bila namenjena njemu! —

Prišla je jesen, za njo je prišla zima, in ta je bila od leta 1694 na leto 1695 posebno trda in huda. Padlo je toliko snega, da ljudje niti k maši niso hodili in da tudi pri podružnicah ni bilo sv. opravila, ker radi zametov ni mogel priti k božji službi niti gospod, niti drug človek. Živeli smo na kupu; kar je bilo dela, smo ga hitro in lahko opravili. Pri jedi pa smo sedeli neskončne čase, in dobro je bilo, da smo imeli Marksa, ki nas je kratkočasil s svojo govorico.

Dosti je bilo snega, ali poti so se le ugladile in poglobile; še celo v hribih so se napravile gazi, po katerih se je pripravno hodilo.

Pričele so se preje. Imenitna je bila preja v hiši soseda Jakoba Debeljaka. Prav dobro je bila obiskana in še celo iz oddaljenih selišč Gabrške gore in Gore sv. Sobote so prihajale deklice s svojimi spremljevalci. Kadar so se v pozni noči vračali, so prižigali baklje, da se je iz dalje videlo, kot bi se vlekla rumena kača po gazéh.

Od nas smo imeli blizu do Debeljakovih, zatorej ni Agata z deklama nikoli izostala od preje. Kadar je družbica odhajala, je bilo nekaj pisanih pogledov, ker sta se Marks in Jurij prepirala, kdo bo nosil dekletov kolovrat. Agata je odločila, da nosi enkrat Jurij, enkrat Marks. Ta z razsodbo ni bil zadovoljen ter se je skliceval na to, da je pravica hlapcev nositi kolovrate, domači sinovi pa nimajo te pravice, ker bi se sploh ne spodobilo, da bi opravljali hlapčevska dela. Odločba je bila pametna, pa sta vendar oba kazala dolge nosove, Jurij in Marks, dokler nisem potrdil dekletovih besed. Najraje bi bil sam nosil kolovrat, kar pa bi bilo veliko pohujšanje, ker je proti vsaki spodobnosti, da bi gospodar zahajal na prejo, še bolj pa, če bi nosil kolovrate predicam. Hudobni jeziki namreč nikdar ne mirujejo in grde govorice nastanejo kar čez noč, da si zapreden v pajčevino, pa sam ne veš kako in kdaj.

Sicer se na teh prejah pri Debeljakovih ni posebnega pripetilo. Po dolini se ni govorilo o njih in še celo gospod župnik mi nikdar ni omenil besede o njih, ker je bil Jakob Debeljak pobožen mož, ki bi gotovo ne pripuščal nespodobnosti pod svojo streho.

Po Svečnici, ko se je imel pričeti štiridesetdnevni post, se je morala preja razdreti.

„Danes bomo prejo razdrli,“ je omenil Marks pri južini, „in dogovorili smo se, da je vino moje. Izidor, pripravi mi torej

sodček dobrega vina in pri moji plači ga potem v račun postavi, če ti je prav.“

Prav mi je bilo, ker je bila navada, da je takrat, kadar se je preja razdrla, preskrbel ta vino, drugi pa druge potrebščine. Pripravil sem torej sodček dobrega vina; Marks in hlapec sta ga še popoldne spravila k Debeljakovim.

Drugi so prinesli suhega mesa in tudi bele pogače; fantje iz Loga so najeli dva godca, in sam Debeljak je zaklal jareta, ker se ni hotel delati grdega.

Tako smo živeli, dasi je šiba božja še vedno visela nad nami.

Cesar je imel vojske na vse strani svojega cesarstva in človeška kri je tekla v potokih po zemljah, ki so nam bile tuje in kjer nismo imeli ničesar iskati. Da pa je mogel peljati vojsko, je jemal cesar svete podobe našim cerkvam ter jih spreminjal v denar. Odnehati ni hotel! In ravno tiste dni je šla govornica po deželi, da nam bodo vzeli vsakega petindvajsetega moža, češ, gospod Eugenius potrebuje armade.

Ali mi koljemo jareta, mi pečemo pogače in še celo godci nam piskajo, da se moremo sukati v pregrešnem plesu! Koliko pa je bilo let, kar našim gospodinjam ni ostalo drugega, kakor trava za lonec, Prav ima Gospod Bog, da nas še vedno tepe!

Komaj se je stemnilo in ravno da smo še imeli čas povečerjati, že so se oglasili godci pri Debeljaku. Moja družina je kar drla k sosedu, ali poprej je bil vsak površno opravil svoj posel, tako, da sem moral sam vse pregledati, ali je dobila živina in drobnica, kar ima dobiti, in če se ni pustilo kaj ognja, da bi nastala nesreča.

K Debeljakovim sem prišel malo pred deseto. Doma je ostala hiša čisto brez človeka. Vsa vrata sem vestno zaklenil, da bi ne prišel tat nad moje blago. Pa bi bil tudi lahko prišel, ker se poslopje ne da tako zapahati, da bi se hudobnež ne priplazil v njega, če že hoče krasti tuje imetje.

Tako je tiste dni viselo moje srce na posvetnem imetju, in prvo, kar je imelo pri meni najvišjo ceno, je bilo ime visoškega gospodarja. To ime sem obdajal z okvirjem svojega samoljubja, kakor se obda lepa podoba z zlatim okvirjem ter se obesi na prvo mesto v hiši. Kakor Mojzesovo zlato tele je stalo to ime vsak hip pred mano in daritve sem mu prinašal, dokler ni prišel Gospod Jezus, pa je razbil tele in mene, in sicer oba na drobne kosce!

Tako sem bil kaznovan — prvič, ker nisem vedel, da je človek samo smet v božji roki in da je smešno, če ga ni v življenju sama ponižnost, — drugič pa nisem vedel, da je naša presveta vera čista in zgolj čista ljubezen: če imaš torej kake dvome, odloči se vedno za ono stran, kamor ti kaže ljubezen, gola in čista ljubezen! Ker vsega tega nisem vedel, me je pohodil gospodar sveta in kakor drobno zrnje me je vrgel v prah na cesto, da so po meni hodili težki vozovi življenja. —

Ko sem pri Debeljakovih vstopil, je bila preja že skoraj ponehala. Trske so sicer še močno gorele v svojih železnih obročih, ali le nekaj predic je še gonilo svoje kolovrate, nekaj takih, katere niso bile najgorše in za katere se ni dosti brigal nespametni moški spol.

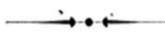
Plesali so. Miza je bila obložena kakor pri svatovski pojedini. Vino se je točilo, in temu in onemu je že stopalo v prazno glavo. Čula se je že tista neslana govornica pijanih gorjanskih fantov, iz katere se tako rad napravi pretep.

Marks je bil danes stari Marks: prav tak, kakor tisti dan, ko se je hotel metati z mano in Lukežem. Pri plesu je segal po najgorših, in če je vedel, da ima ta ali ona svojega, je posebno dolgo plesal ž njo, kar je zbuvalo jezo in nevoljo. Govoril je čez mero veliko, vsem je hotel zapovedovati, in če ga niso hoteli poslušati, je storil vendar to, kar se je zdelo primerno njemu. Kazal je Tajčarja, ki je surov in ošaben, kadar misli, da se ga vse boji.

Po deseti uri je Marks zahteval svoj ples. Ker se je točilo njegovo vino, se mu je ta ples moral dovoliti, ker je bila to stara pravica.

Za plesalko si je izbral Agato, ki je bila danes posebno čedna s svojimi rumenimi kitami in s svojim rdečim licem. Bila mi je tako všeč, da kar očesa nisem mogel odtrgati od nje. Vzel jo je torej Marks ter se postavil ž njo. „Sedaj, telički, glejte, kako plešemo mi, ki smo Tajčarji!“ je vpil napihnjeno. Od strani je stala domača mladina in krvavih oči ga je gledala, pa se ni upala ničesar odgovoriti, ker je pila njegovo vino.

(Dalje prihodnjič.)

France Weber:

Bistvo lepote.

1. Relativna ali osebna lepota.

Neštetokrat pripisujemo najrazličnejšim predmetom neko lastnost, ki se najenostavneje izraža z besedo: lepota. Semkaj spadajo naši vzkliki: Krasno je to (večerno) nebo! Izredna slika! Čarobna melodija! Klasično dovršen roman! I. t. d. V vseh teh in sličnih slučajih pridevamo dotičnim predmetom (nebo, slika, melodija, roman i. t. d.) z nekako čudno lahkoto lastnost: lepota. Docela v obratnem razmerju s to lahkoto pa se nahaja naše mišljenje tedaj, če naj odgovorimo na prašanje, kaj mislimo na zadnje s to lastnostjo, ki jo tako neprisiljeno pripisujemo temu in onemu predmetu, na prašanje: Kaj je lepota?

Tukaj se že vsiljuje zahtevek po natančnejši določitvi tega pač za vso estetiko kardinalnega prašanja. Čeprav o lepoti še nič stvarnega ne vemo, ena formalna stran lepote je že na prvi pogled razvidna. Z lepoto mislimo na neko lastnost (qualities) neba, slike, melodije . . . ki torej kot taka ne more biti istovetna s tem, čemur jo v tem in onem slučaju pripisujemo. Lepota tega popolnoma določenega, n. pr. s solnčnimi žarki prepojenega večernega neba ni to nebo samo, lepota te slike ni slika sama, lepota melodije ni melodija sama i. t. d. Ta razlika lepote od njenega „nositelja“ je posredno že zato nedvomna, ker bi se v nasprotnem slučaju vse one naše izjave, s katerimi pripisujemo nečemu lepoto, po svojem smislu morale smatrati za prazne tautologije (naš izrek: to nebo je krasno, bi bil tedaj po svojem smislu istoveten z izrekom: to nebo je — to nebo, izrek: ta slika je krasna, z izrekom: ta slika je — ta slika i. t. d.) Naše estetične izjave, sodbe, trditve . . . pa brez dvoma niso nobene tautologije. Če se ne motim, je po tem takem razmerje lepote k temu, čemur jo v določenem slučaju pripisujemo, podobno n. pr. razmerju zelene barve k zeleni mizi, toplote k vreli vodi, oblike (kroga) k okrogli plošči i. t. d. Lepota je lastnost in spada kot taka med predmete kakor: barva, oblika, temperatura i. t. d., ne pa med predmete kakor: miza, človek, konj, nebo i. t. d. Če si ogledamo natančneje predmete zadnje vrste, vidimo na njih takoj to zakonitost: ti pred-

meti so po svoji naravi nositelji brezštevilnih lastnosti, ne morejo pa sami nikdar nastopati kot lastnosti kakih drugih predmetov: miza je po svoji naravi ali zelena ali črna . . . tri ali štirinogata . . ., lesena ali nelesena . . ., ne more pa nikakor biti sama lastnost nekega drugega predmeta i. t. d. Predmete te vrste imenujem „kajstva“, vse druge predmete pa „kakovosti“. Lepota je torej neka kakovost, ki jo pripisujemo raznim kajstvom ali pa tudi drugim kakovostim (n. pr. kaki barvi, obliki . . .)

Naše prašanje: Kaj je lepota? se po tem takem zdaj glasi: Katera kakovost je lepota, oziroma v čem se razlikuje ta kakovost od drugih znanih kakovosti (barva . . .)? Na to prašanje odgovarjajo nekateri v tem smislu, da se prašajo, kake nam znane kakovosti očutujejo „lepi“ predmeti, in istovetijo te kakovosti z lepoto predmetov. Semikaj spada n. pr. znana definicija: lepota je enotnost v mnogoterosti (Einheit in der Mannigfaltigkeit). Da so pa vsi ti in slični poskusi, določiti bistvo lepote, ponesrečeni, kaže zopet neposredni smisel vsake naše „estetične“ trditve, da je kak predmet „lep“. Če, stojé pred kako sliko, hipoma vzkliknem: ta slika je krasna!, tedaj pripisujem gotovo tej sliki v polni meri lepoto; ali pa mislim s tem izrekom n. pr. le na barve te slike, na medsebojno razmerje teh barv, le na duševnost, ki jo ta slika izraža . . . na kako enotnost v mnogoterosti (barv, črt . . .) i. t. d.? Na vse to morem misliti, na vse to pa morem misliti tudi brez vsake misli na krasoto te slike. Barve, medsebojno razmerje teh barv, zakonito razmerje vseh delov k celoti tudi najkrasnejše slike i. t. d. morem dojeti in določiti z vso mogočo nazornostjo in natančnostjo, ne da mi je pri tem treba misliti na krasoto te slike i. t. d. Obratno je reči, da mislim v svojih „estetičnih“ vzklikih, v katerih najjasneje „vidim“ krasoto slike, ravno v prvi vrsti na to lepoto in da postaja ta misel tem medlejša in nejasnejša, čim več pričenem obračati svojo pozornost k drugim znanim kakovostim slike (barvam, razmerju barv, zakoniti celoti delov . . .). Zadnji razlog temu pojavu leži v tem, da se dojemanje (Erfassen) teh zadnjih znanih kakovosti vrši kot tako brez kršenja svoje popolnosti le potom dotičnih naših predstav in misli, dočim zahteva vsako dojemanje lepote kakega predmeta mimo vseh teh „umskih“ doživljajev v prvi vrsti neko posebno čustvo na tem predmetu, ki se v nasprotju z drugimi čustvi (n. pr. prijetnosti, vrednosti v ožjem pomenu besede i. t. d.) more nazivati estetično čustvo. Dojemanje lepote predmetov je ali istovetno z doživ-

ljanjem estetičnega čustva na teh predmetih (enostavno, neposredno dojetje krasote) ali pa s trditvami (mislimi), ki zahtevajo kot take mimo drugih doživljajev (predstav) v prvi vrsti estetično čustvo na teh predmetih kot svojo „psihološko podlago“ (izrečno dojetje lepote). Misel (n. pr. trditev): nebo je krasno, slika je „imenitna“ i. t. d., zahteva mimo vseh drugih doživljajev, (n. pr. predstave neba, slike . . .) kot taka v prvi vrsti estetično čustvo na teh predmetih kot svoj neizogiben psihološki „prius“. To dejstvo pa vključuje možnost stroge definicije lepote, v kolikor se pri tem ozira le na doživljaj, ki je za dojetje lepote v prvi vrsti potreben, doživljaj estetičnega čustva. Lepota je v tem smislu lastnost predmetov, da zbuja v te predmete dojemajočem osebkcu estetično ugodje na teh predmetih! Ker odgovarja estetičnemu ugodju estetično neugodje na drugi strani, je s tem določeno tudi od te strani bistvo grdobe kot lastnosti predmetov, da zbuja v te predmete dojemajočem osebkcu estetično neugodje na teh predmetih.

Vidi se, da lepota v tem smislu v soglasju z zgorajšnjimi izvajanji ni istovetna z določenimi nam tudi sicer znanimi kakovostmi predmetov (n. pr. s to in to barvo. medsebojnim razmerjem barv, nazornim zakonitim razmerjem delov k celoti . . .), temveč da so vse te kakovosti k večjemu le pogoj ali razlog za lepoto dotičnih predmetov kot neko samosvojo posebno kakovost teh predmetov mimo vseh drugih njihovih kakovosti. Na drugi strani pa je o lepoti v sedanjem smislu takoj reči, da je kot taka *a)* le empirična, *b)* le relativna in *c)* nikdar v pravem pomenu besede „objektivna“ lastnost predmetov.

Ta lepota predmetov je le njih empirična lastnost, ker se more le empirično (a posteriori) določiti, da in kateri predmeti de facto zbuja v te predmete dojemajočih osebkkih estetično ugodje. Da doživlja človek, dojemaje (potom predstave . . .) ta in ta predmet (sliko, pokrajino, kip, dogodke na odru, melodijo . . .), na tem predmetu estetično čustvo, uči nazadnje izključno le izkušnja in je torej tudi le na tem dejstvu sloneča lepota predmetov le njih „izkušnjska“, empirična lastnost.

Ta lepota predmetov je pa drugič le njih relativna lastnost, ker sloni po svoji naravi kot taka izključno le na izvestnem razmerju „lepega“ predmeta k ta predmet dojemajočemu osebkcu. Lepota v tem smislu stoji torej kot lastnost na isti stopnji kakor n. pr. lastnosti: desni, levi (rechts — links), zgornji, spodnji i. t. d.

kakor očituje knjiga, ki leži na desni pred menoj, svetilka, ki visi s stene nad menoj . . ., to lastnost („desnost“, videnje „nad“ menoj . . .) izključno le z ozirom na mene in sicer na mene v tem in tem položaju in trenutku, tako je tudi lepota v sedanjem smislu lastnost predmetov le z ozirom na določene osebkke, namreč na te predmete „estetično uživajoče“ osebkke in ničesar več!

Iz zadnje določitve te lepote pa sledi ob enem, da se ta lepota kot taka ne more nikdar nazivati v pravem smislu besede „objektivna“ lastnost predmetov, ker pomeni tukaj n. pr. odsotnost uživajočega osebkka ob enem odsotnost te lepote na dotičnem predmetu. Predmet je lep, se v sedanjem smislu lepote le pravi, lep je „za“ mene, tebe . . . sploh za osebk x, ki doživlja na tem predmetu estetično ugodje: če abstrahiram ta x (osebo), ne morem ob enem misliti na lepoto predmeta kot njega lastnost, ki jo x „uživa“. Lepoto v smislu zgorajšnje definicije lahko zato z dobrim smislom nazivam oseбно lepoto predmetov, to definicijo samo pa empirično-psihološko definicijo lepote.

Omenim še lahko, da ne sloni samo skoraj vsa „moderna“ estetika — večkrat nejasno in dvoumno — na zadnje ravno na tem pojmovanju lepote, temveč da smatra večina današnjih semkaj spadajočih miselcev vsako drugo pojmovanje lepote celo za a priori nemožno, „protislovno“. Dalje spodaj bom skušal na kratko pokazati, v kaka faktična protislovja zaide estetika, ki se oklepa le tega empirično-psihološkega pojma lepote.

2. Absolutna ali brezosebna lepota.

Da tiči zadnje bistvo kakovosti: „lepota“ le v orisanem razmerju „lepega“ predmeta k „estetično uživajočemu“ osebkku, tedaj bi seveda tudi vsaka misel na lepoto, oziroma vsako dojetanje lepote moralo biti ob enem misel na to razmerje, oziroma dojetanje tega razmerja. Z drugimi besedami: če je lepota katerega predmeta le lastnost, da zbuja ta predmet v meni estetično ugodje, tedaj bi morala tudi vsaka moja izjava o lepoti tega predmeta, n. pr. moj vzklík: Predmet (slika, melodija . . .) je krasen! po svojem neposrednem smislu biti istoveten n. pr. s trditvijo: jaz (oseba x . . .) doživljam na tem predmetu estetično ugodje. Nič pa ni lažje ko pokazati, da je smisel takih naših „estetičnih izjav“, s katerimi najjasneje dojemamo ravno kakovost: „lepoto“, bistveno drugačen, t. j. tak, da po navadi ravno izključuje vsako misel na naše tozadevno faktično estetično ugodje. Če se kdo

ozre proti večernemu nebu, ki ga pravkar še obsevajo zadnji solnčni žarki, povzročajé na modrini neba kipenje bujno pestrih barv, in hipoma vzklikne: ah, kako krasno je nebo! — zre ta oseba na to nebo gotovo drugače nego n. pr. astronom kot tak . . . , ta oseba „vidi“ v najneposrednejšem in najnazornejšem smislu besede lepoto neba kot neko posebno kakovost mimo vseh drugih (barve . . .), ki so v polni meri kot take dojmljive tudi n. pr. astronomu kot takemu . . . sploh osebi, ki dojema to nebo le potom predstav in misli (umskih doživljajev). Misel naše osebe na krasoto neba, ki odgovarja v njeni duševnosti njenemu izreku: krasno je nebo! — zahteva po svoji naravi mimo predstave tega neba še estetično ugodje na tem nebu; ali pa je ta misel po svojem neposrednem smislu sploh kaka misel na to ugodje (doživljaj, čustvo!)? Obratno je reči, da je ta misel le misel na nebo, oziroma na krasoto neba, v nobenem še tako oddaljenem smislu pa ni misel na kako trenutno lastno čustvo! Naša oseba se v trenutku svojega omenjenega vzklika z vso svojo pozornostjo nahaja le pri tem večernem nebu, oziroma pri krasoti tega neba, ona doživlja — gledaje to nebo — estetično ugodje na tem nebu, — a ona pri tem ne misli na to svoje ugodje, temveč le na nebo in njegovo krasoto. Ker pa ta oseba ravno s to, svojemu omenjenemu izreku (krasno je nebo!) odgovarjajočo mislijo najnazornejše dojema krasoto neba, ne more ta krasota biti istovetna s krasoto v smislu njene definicije v prejšnjem odstavku. (V tem slučaju bi naša oseba s svojim izrekom: krasno nebo, ne mislila ničesar drugega nego: jaz doživljam neko posebno čustvo! — kar, kakor se vidi, ne odgovarja izkušnji). Krasota, ki jo pripisuje večernemu nebu ta oseba, je torej po svoji predmetni naravi neka kakovost, ki kot taka ne vključuje nobenega razmerja k dotični osebi (ker misel na to krasoto ne zahteva misli na „sebe“, na svoje odnosno čustvo . . .), ki po svoji naravi ni več nobena relativna, temveč absolutno brezosebna kakovost. —

Kar sem bil razvil na zgledu večernega neba, se najde v isti meri vsepovsodi, kjer se na podlagi neposrednega dojetanja pripisuje — bodisi v vsakdanjem življenju, bodisi v umetnosti — predmetom kakovost: lepota. Kdor gleda „Sikstinsko madono“, „Otok mrtvih“ . . . , poslušá kako simfonijo . . . , číta „Zločin in kazen“, „Črez plan“ . . . , opazuje dogodke na odru . . . , ravno po navadi, v kolikor na podlagi svojega estetičnega ugodja na teh predmetih

pripisuje lepoto dotični sliki, melodiji, romanu, pesmi, igri . . . , dojema to lepoto in misli na to lepoto brez vsake misli na sebe ali kako svoje estetično čustvo (doživljaj!). Nasprotno je reči, da ravno v tem slučaju, ko prične iz kakršnihkoli razlogov misliti na sebe, oziroma na svoja odnosna čustva, v isti meri gine dojemanje dotičnih „estetičnih“ predmetov in njih lepote in izgine docela tedaj, če ta oseba misli na te predmete le z ozirom na svoje estetično čustvo. Kakor hitro obrnem svojo pozornost, gledaje n. pr. neko še tako krasno sliko, le k sebi, oziroma k svojemu estetičnemu ugodju na tej sliki, že ne „vidim“ več krasote te slike, ki mi je v tako živi nazornosti dojmljiva, če (kar je izkustveno tudi vseskozi navadni slučaj!) ostanem, doživljaje odnosno estetično ugodje, s svojimi mislimi izključno le pri tej sliki i. t. d.

Vse to jasno kaže, da se 1. mora govoriti o lepoti kot neki posebni kakovosti, ker bi se sicer vse naše misli, s katerimi pripisujemo predmetom krasoto, morale nazivati sploh „brez vsakega smisla“, in da 2. lepota, ki jo v vsakdanjem življenju ali umetnosti neštetokrat z vso impulzivnostjo pripisujemo raznim predmetom, po svoji naravi ni nobena relativna, nobena v smislu prejšnjega odstavka „osebna“, temveč absolutna, vseskozi brezosebna kakovost, ker dojemanje (Erfassen) te lepote, t. j. misel na to lepoto ni misel na „sebe“, svoje estetično čustvo i. t. d. —

Natančnejši vpogled v bistvo lepote pa nam odprejo razmotrivanja, ki se tičejo neke čudovite, dozdej vseskozi premalo vpoštevane lastnosti vse duševnosti. Vsa naša duševnost razpada — česar tukaj ne morem podrobneje razvijati — v 4 vrste doživljajev prvinskega značaja, namreč v predstave (Vorstellung), misli (Gedanke), čustva (Gefühl) in stremljenja (Begehren). Vsaka predstava pa ima nekaj, kar ni ta predstava, kot svoj „predmet“, vsaka predstava (doživljaj) je predstava nečesa, kar ni ta predstava, vsaka misel je misel na nekaj in misel nečesa, kar ni ta misel, vsako čustvo (veselje, žalost, estetično čustvo . . .) je čustvo na nečem, kar ni to čustvo samo, vsako stremljenje — stremljenje po nečem, kar ni to stremljenje. Vsakemu doživljaju odgovarja nekaj kot „predmet“ tega doživljaja, kar na sebi ni ta doživljaj in sploh nič psihičnega. Za nas zanimivo postane pa to razmerje doživljaja k „predmetu“ (tega doživljaja) že pri doživljajih najenostavnejše vrste, t. j. pri predstavah. Predstava n. pr. barve . . . se tudi kot doživljaj bistveno razlikuje n. pr. od predstave mize, trikota . . . , predstava barve ima po svoji psihični naravi barvo

(ki ni ta predstava), predstava mize po svoji psihični naravi mizo (ki ni ta predstava) kot svoj predmet i. t. d. V čem obstaja torej na zadnje to razmerje med kako predstavo in njenim „predmetom“? Očividno v tem, da dojetanje n. pr. barve, mize, trikota . . ., t. j. misel na barvo, mizo, trikot . . . zahteva po svoji naravi predstavo barve, predstavo mize, predstavo trikota . . . kot svojo „psihološko podlago“ (psychologische Voraussetzung). Funkcijo, ki pripada pri tem dojetanju mize predstavi mize, lahko menda najboljše izrazim takole: predstava mize po svoji psihični naravi predočuje mizo (nekaj nepsihičnega) in omogoča s tem dojetanje te mize od strani n. pr. misli: miza je zelena. Predstavo mize imenujem v tem smislu predočevavca mize, mizo pa predočevanca predstave mize. V smislu te terminologije pa lahko takoj izrečem to, za nas izredno zanimivo zakonitost: vsaka misel na nekaj zahteva kot svojo psihološko podlago oni doživljaj, ki je po svoji naravi predočevavec tega nekaj. Tako zahteva misel: miza je (ni) zelena, kot svojo psihološko podlago predstavo mize in predstavo zelene barve, misel: led je mrzel, predstavo ledu in predstavo dotične temperature, misel: Martina Krpana ni, predstavo Martina Krpana i. t. d. V vseh teh in sličnih slučajih pa misel na dotični predmet (miza, barva, led, Martin Krpan . . .) ni v nobenem smislu misel na dotično psihološko podlago, na psihičnega predočevavca tega na sebi nepsihičnega predmeta. Misleč: miza je zelena, moram seveda doživeti predstavo mize in zelene barve, a pri tem nikakor ne mislim na te svoje predstave, temveč le na predočevance (predmete) teh predstav i. t. d. (Konec prihodnjič.)

Miran Jarc:

Poroka v gozdu.

Popoldansko solnce drobi se in lomi v vodi samotni, ki se v zatišju šumečih hoj poigrava, vzdrtava . . .
Prišla sta, odeta s solnčnimi žarki po poti tihotni, ki je prek nje se v pretečem valovju razlivala trava.

In kakor kraljico in kralja ju je sprejela dobrava, ki pela je njima le slišen omamen svatovski spev in zdelo se je, da ju blagoslavlja vesoljna narava, ko v njima je našla skrivnostno vabljava pesem odmev.

Ivan Zorec:

Ibrahim Suša.

(Kos potopisa.)

Ibrahime! Ibrahime! — Kod te vrag nosi? Ibrahime!“
 „Na dvorišču stoji širokohlač, oturbanjen in bradat musliman asketskega, zagorelega lica, srajco odpeto skoraj do popka, da se mu vidijo ogorele in kosmate prsi in napete žile suhega, dolgega vratu. Stoji in se leno ozira in kliče, kakor da bi stal pred kočo doma. Z zbirališča, kjer narednik urejuje vojake za jutranji raport, priteče vojak in se razsrđi:

„Nesreča, čemu se dereš tu? Da te sliši naš „stareji“!

„Sina Ibrahima iščem, a tudi s častnikom moram govoriti; naj le sliši, da sem tu.“

„Počakaj in molči; sin je pri raportu.“ Reče in steče na zbirališče. Poturica počene na poti in si prižge cigareto. Ko grem preko dvorišča in me zagleda, se sunkoma dvigne, dotakne se v zaspani kretnji z roko razoranega čela in me zvedavo ogleduje. Neka lokava zaničljivost mu švigne preko kosmatega obraza, žive oči me ocenjujejo.

Ker sem ravnokar prišel iz daljne Galicije v kršno Hercegovino in me vojaki še niso „poznali“, je bila okoli zbirališča raztresena vsa stotnija, da bi videla, koliko mi sme zaupati.

Pri raportu so mnogi prosili dopusta pod raznimi zvitimi pretvezami. Na levem krilu pa stojita dva pritožnika, tršat, nevelik, a prav čeden tridesetletnik in že nekoliko sivobradat, srpogled in dolg nadštiridesetleten dedec. Oba ofesena.

„V imenu drugih muslimanskih tovarišev se pritožujeva, ker se v stotnijski kuhinji sopara iz kotla s kristjansko menažo kadi preko muslimanskega kotla.“

„Kaj kadi, kako kadi?“ Izprva res nisem razumel . . .

„Sopara nečiste kristjanske jedi se kadi preko naše za pravoverne Turke pripravljene hrane,“ razburjeno vzklika fanatik, glas mu drhti, ves obraz se tresse.

Pogledam osupel mlajšega pritožnika. Verno me gleda naravnost v oči in pravi:

„Res je tako, gospod. Včeraj smo bili raditega brez menaže, ker nihče izmed nas ne bi jedel jedi, ki se je je dotaknila sopara

svinjske masti. Kristjanski kuhar je menda nevedoma tudi zamenal našemu kuharju zajemalko.

Vedel sem že prej, kaki fanatiki so ti poturčenci, take pretiranosti pa le nisem pričakoval. Ali spomnil sem se naših nemškutarjev, ki so tudi hujši od pravih Nemcev. Pa premislil sem, v kakih razmerah, v kaki zapuščenosti živijo ti „Turki“, kakor se sami imenujejo — in so se mi zasmilili.

Pomirim s primerno obljubo oba pritožnika.

Čez par ur, ko spet koračim preko dvorišča, čepi mladi pritožnik poleg starca, ki ga je tako silno klical, in mu nekaj prav živahno polglasno dopoveduje.

Ko se približam, poskočita, in sin pravi preprosto:

„Gospod, eto moj oče me je obiskal.“

„Dobro, dobro, pogovorita se! Kako se pišeš?“

„Infanterist Ibrahim Suša.“

Suša? Kako domače, slovensko je to — in vendar, kako daleč je takle Ibrahim od nas!

Starec se dotika s prsti čela in se klanja ves ponižen:

„Kako ti junaško zdravje, dobri moj gospodar?“

„Hvala, dobro. A kako ti?“ odgovarjam po šegi.

„E, gospodar sveti, vse je šlo v nič. Težko nam je v naši sirotinji. Da bi bilo že vojne konec.“

„Potrpimo! Kaj ti je šlo v nič?“

„Vse! Gospodar predobri, daj mi Ibrahima domu, prosim te.“

„Ne smem, čiko. Saj mu ni sile tu, le poglej ga.“

„Nikogar nimam, sam pa sem slab, žena — da oprostiš — mi je bolna. Dva mlajša sina sta v fronti. Reši mi vsaj Ibrahima, dovoli, da gre z menoj in mi obdela polje.“

„Nemogoče, sam veš.“

„Daj mu dopust vsaj nekaj tednov.“

„Tudi to ni moja pravica, kadar bi kdo hotel. Višji odločajo o tem.“

Preko obraza mu švigne podobna lokava zaničljivost, ki sem jo že ujel. Kakor da me ne vidi več, seže po cigareto in se zagleda po zanikrnih ogradah v sivi rebri nad selom, po ilovnatem polju duhana in sirka ter kuruze v stisnjeni dolini. Ibrahimu je sitno, pozdravi in odvede starca po razdrapani stezi v senco goste murve. —

Med okajenimi podboji stoji stara Jela in me prijazno vabi: „Pridi, častnik, spekla sem črne kave. Poizkusi, ali ne jezi se, če ni prav dobra. Dučandžija v Trebinju ima zmerom slabšo kavo.“

Srebam neizogibno kavo in se ogledujem. Z okajenega stropa visi na dolgi verigi nad ognjem bakren kotlič, iz katerega prijazno diši. Starka čepi ob ognju in priklada ogorke.

„Kaj pa še kuhaš, Jele?“ vprašam brez zanimanja.

„Krompir z ljutico in kisom. Ali to rad ješ?“

„Ne poznam te jedi. Kaj je to, ljutica?“

„E, da, to je samo za siromake,“ in mi pokaže v košari nekaj ploščnatega, po okusu zelo hudega čebulčka.

„Evo ti ljutice!“

Žena toži o težkih časih, o vojni in pomanjkanju in me sili s črno kavo.

„Stara, ali znaš kako pesem o kraljeviču Marku?“ se domislím.

„Kako ne bi! Poznam nekaj pesmi, ali vsake samo nekaj. Mnogo sem že pozabila. Mislim pa, da znam v našem selu jaz največ,“ se pohvali.

„Kak goslar bi utegnil mnogo vedeti,“ ugovarjam.

„O, že davno nisem videla nobenega goslarja več. Odkar so prišli Avstrijci k nam, ni več pevcev, ni goslarjev.“

Zamišljeno jo poslušam in molčím. Naenkrat pa se plaho ozre, zaječi in pade s povzdignjenimi rokami predme:

„Jaoh, ajme meni — kaj govorim! Oprosti gospod, saj vidiš, da ne vem, kaj blebečem. Nisem te hotela razžaliti, popolnoma sem pozabila, da si častnik Ajaoh, gospod, pusti me v mojem siromaštvu, ne daj me v ječo“

„Mirna bodi, Jele, in se me ne boj prav nič. Kaj ne vidiš, da nisem Švaba. Govori le kakor misliš, rad te poslušam. — Povej mi morda kaj o kraljeviču Marku, Jele“, sem obrnil pogovor, da bi pomiril prestrašeno starko.

„Kako sem se te bala . . . čakaj, da se umirim in popijem požirek mleka.“

Pa počene kraj ognjišča, ob debeli volneni predpasnik si obriše usta in se zagleda v kot, kjer je skozi steno, spleteno iz protja in ometano z ilovico, silil zlat solnčni žarek med naju in se razlival na črni steni, da so se strahoma bleščali temni nakapi starih saj. Od daleč nekje meketanje lačne drobnice, vmes

pa otožna pesem pastirjeva, zavijajoča, vse živce pretresujoča otožna melodija, mahoma odsekana in ubita z ostrim zamahljajem.

Poslušam. Jela me gleda otožno in preudarno, čez nekaj časa pa začne posnemajoč napev pastirjeve pesmi; le da to ni pesem grla, temveč globoko iz srca in spomina vrela recitacija:

Vino pije kraljeviču Marko,
okrenuo čurok naopako;
vino pije pa se razgovara
s' svojom milom majkom:
„Šta ćeš, mila moja majko,
kad' ja idem u carevu vojsku,
da vojujem devet godin' dana?

Marko naj dobi svoji majki prijatelja, ki bi jo čuval, a sebi naj poišče drago, da se je naljubi, predno odide v boj junaški, in da bi ga čakala z veselim hrepenenjem v visokih belih dvorih. — Toda junaku Marku se zdi, da bi prijatelj majko zapustil in mu izneveril drago ter mu pobral imetje. Zato raje priporoči majko in imetje in svoje lepe dvore posestrimi vili, zavihiti se na iskrega šarca in hiti „u carevu vojsku“

Starka počasi, s premislekom leposlovi, mahoma pa utihne: „Dalje ne znam, eto vidiš,“ pravi in me gleda.

„Ali lepo znaš,“ pohvalim, „in gotovo še sama pomniš težkih časov, ko so še Turki gospodarili v naši deželi. Kako je bilo takrat, Jele?“

„Ne bi hotela govoriti o tem, če bi me ne bil poprejele pomiril glede svoje osebe. Tako pa ti povem, sinko, da so,“ zniža nekoliko svoj glas in se boječe ozre med podboje, „Avstrijci ves čas z nami grje delali nego Turki.“

„To ni mogoče, Jele,“ se hlinim. „Avstrijci vas niso nabadali na kolce, vam niso jemali imetja in hčera.“

„Turki ne — Avstrijci da. Na kolce nas Turki niso nabadali, kakor bi kdo mislil. Arnavtski roparji so to počenjali, ali samo iz osvete. Avstrijci nas pa obešajo še dandanes in pravijo, da nas kaznujejo po zakonu. Turki, tudi arnavtski roparji, so vsakemu pustili toliko, da je mogel živeti; Avstrijci so napravili zakone, po katerih so nam vzeli vse. Vse ovce, vsa živina je popisana, in žandar ne dovoli, da bi katero prodali ali celo zaklali. Poprej beračev nismo poznali — pa zdaj poglej: povsod revščina, povsod žandarji, ki so hujši nego nadloga arnavtskih roparjev in bašibozukov. — Da so se age in drugi mogočniki

včasih poigrali s kako lepo deklico, se je dogodilo. Proti vsemu temu smo imeli pravico osvete. Danes pa moramo molčati in trpeti, ko nam Avstrijci jemljejo imetje in ubijajo naše može in sinove, a hčere naše kvarijo in zapeljujejo s svojimi vojaki in lopovi, ki so jih nagnali v deželo. — Tako ti je, moj sinko!“

Iz oči ji je gorelo, težko se je zadihavala, gotovo bolj vsled gneva nego dolgega govorjenja.

Pomolčala je, pomislila malo in me pogledala:

„Stori mi dobroto,“ pravi, „pa strahuj svoje vojake, da bodo pustili dekleta v miru.“

„Sama veš, Jele, da sem šele prišel. Mislim pa, da je tvoj strah prazen.“

„Tako mi poštenja: ni prazen. Oni Ibrahim, ki si poprej govoril ž njim, ne da nobeni miru.“

„Ne boj se, Jele, dekleta se ga lahko ubranijo, če sama hočejo.“

Spomnil sem se, kako so se Hercegovke povsod nasmihale in dobrikale onim vojakom, ki so nosili fese, in jih imenovala „naše“ — vse druge pa, čeprav so bili Hrvatje in Srbi, srepro in nezaupno, sovražno merile s svojimi lepimi očmi.

„Starejša že, ali mlajša, ki so prismojena kakor jarci poleti —.“

„Pomiri se, Jele, saj ni tako hudo, kakor misliš.“

„Red napravi, prosim te.“

(Konec prihodnjič)

Janko Samec:

Vsakdanja pesem.

Kje v gosteh ste, bratje, bili,
da ste se tako zredili?
Lica rdeča, močna pleča
in ramena tak okrogla,
da bi vas še smrt ne zmogla!

Mi pa revčki smo vsi suhi
in podobni bolj smo muhi,
če se v hoji opoteka,
ker še malo je ostalo
nam pod kožo od človeka ...

Pa so muzali se zvito:

„Hm, v kletih smo skrili žito;
zdaj nam rase v slabe čase ...“

— Mi bi tudi tja ga deli,
pa ga nismo nič imeli! —

Anton Lajovic:

Naši umetniki in novo avtorsko pravo.

Pred kratkim so naši listi prinesli vest, da namerava belgrajska vlada izdati nov zakon o avtorskem pravu, ki naj bi veljal za celo našo državo. Ker je gotovo, da bi tak zakon, če enkrat stopi v veljavo, ostal neizpremenjen za daljšo dobo, je nujno potrebno, da se o taki nameravani izpremembi avtorskega prava pogovore predvsem krogi, katerih življenjski pogoji so bistveno odvisni od ureditve avtorskega prava. Mislim tu predvsem na vse skupine naših ustvarjajočih umetnikov. Te skupine so sicer jako maloštevilne po glavah, toda odločilnega pomena za duševno kulturo naroda. Z ozirom na dalekosežno in dolgotrajno važnost nove ureditve avtorskega prava je nujno, da se diskusija o tej stvari začne. Moje misli o tem predmetu so sledeče.

Za moje gledanje je narod organizem, popolnoma podoben v svojem bistvu organizmu posameznega človeka. (Pri tem ne mislim na narod v onem smislu, kakor ga nazivajo državoznanci, ki pustijo, da se krije njega bistvo z državo.) Narod se odlikuje od posamezne osebe samo po dolgotrajnosti svojega življenja, trajajočega stoletja. Njegovo življenje je seveda znatno kompliciranejše od življenja posameznikovega. V bistvu pa se da to življenje premotriti z dveh stališč. Glavni del narodovega življenja zavzema njegovo delo in skrb za fizični obstanek. To narodovo delo ima za posledico njegovo materijalno kulturo.

Toda kakor pri posamezniku ni zadnji cilj njegovega zemeljskega življenja samo skrb, kako se bo telesno vzdržal, temveč njegovo duševno usovršenje, enako je tudi narodovega življenja najvišji smoter čim večje potenciranje njegovih duševnih zmožnosti, torej čim večja povzdiga duševne kulture. Narodova duševna kultura je tista velika sila, ki zapusti stalne, takorekoč večne sledove v duševnem svetovju, najsi je narod sam fizično že zdavnaj izginil z zemeljskega površja.

Faktorji, ki tvorijo duševno kulturo naroda, so po mojem tile: glavni vir pred našimi očmi rastoče narodove kulture so

vsi producirajoči umetniki naroda kot celota. Da pa je kulturno življenje naroda uravnovešeno, ni dovolj, da producira to občestvo umetnikov mnogo in dobrih stvari, temveč je potreba, da najdejo te umetnine med široko maso naroda čim večjo rezonanco. To podoba kaže narodovo kulturno življenje v trenutnem prerezu, dasi se naravno ne more prezreti, da ona masa naroda, ki umetnine sprejema, s svojim duševnim bitjem zopet nazaj in odločilno vpliva na proizvajajoče umetnike.

Nič manj važno kakor rezonanca s strani široke publike, pa je za rast duševne kulture naroda vse ono, kar je že preteklo duševno življenje pustilo v narodu svojih usedlin. V teh se hranijo korenine vsega na novo rodečega se kulturnega življenja. One so odločilne za nadaljno duševno proizvajanje narodovih umetnikov in ničmanj odločilne tudi za razmerje široke mase k duševni kulturi naroda. Z drugimi besedami: tradicija je odločujoče važnosti za duševni razvoj naroda. Ker pa vse duševno življenje naroda z nešteti koreninami visi v duševni preteklosti naroda, je zame eden glavnih aksijomov: ni kulture izven naroda, ni internacionalne kulture, temveč vsaka kultura je samo narodna. Internacionalna more biti le civilizacija.

V bivši avstrijski državi je bil državni interes z ozirom na to, ker je bil v tej državi vladajoči narod nemški, istoveten z nemškim interesom. Ker je bil naš narodni razvoj v bivši Avstriji v napotje nemškim imperijalističnim tendencam, je naravno, da je bil razvoj našega naroda proti državnemu interesu in se je v resnici vršil tudi v svojem bistvu preko države in sam iz sebe. Današnji politični položaj je prejšnjemu nasproten. Naš narod je sam vladajoč del države; čim močnejši je naš narod, tem močnejša je država, zato so interesi naše duševne kulture obenem tudi interesi države. Ni torej več samo zasebna stvar narodova, kako se njegovo duševno življenje razvija, temveč ta razvoj je javna zadeva, ne samo narodova, temveč tudi državna. S tem preidem h glavni točki, v kateri se moje naziranje glede principijelnega stališča, na katero se naj postavi zakonodajavec pri ustvaritvi novega avtorskega prava, razlikuje od onega, na katerem je do sedaj stalo naše avtorsko pravo.

Dosedanje avtorsko pravo (mislim avstrijsko) je smatralo ves problem samo kot zasebno pravno zadevo. Pravna razmerja duševnih proizvodov so bila potrebna ureditve; država jih je uredila enako zasebno pravnim razmerjem drugih socialnih skupin ter

pri tem popolnoma prezrla, da imajo duševni proizvodi vseh skupin umetnosti mnogo dalekosežnejše funkcije v državnem življenju, nego delo raznih drugih socialnih skupin, katerih udeleževanje je država istotako merila samo z zasebno pravnim merilom.

Moje mnenje pa je, da je treba v novem avtorskem pravu v vseh njegovih določbah izhajati s principijalnega stališča, da je duševna kultura naroda javna, državna zadeva. Treba je spoznati, da je občestvo umetnikov po svojem udeleževanju izredno dragoceno premoženje naroda in s tem tudi države. Avtorsko pravo mora torej gledati v prvi vrsti na to, da ustvari tak pravni položaj, da bo čim največ onemogočeno izkoriščanje teh umetniških sil od kogarkoli. Če se posreči najti v tem oziru zadovoljujoče pravno stanje, sem prepričan, da se bo s tem za kulturo storilo mnogo več, kakor če država vsako leto vrže vsem svojim umetnikom skupaj par stotisoč kron. Take podpore le trenutno lahko nekoliko pomorejo dotičniku, ki jih je dobil, ne morejo pa izboljšati nivoja njegovega materijalnega stanja.

Sicer je naši javnosti deloma znano, kako se pri nas umetniška dela izkoriščajo na škodo avtorjem, ker še mnogo ljudi meni, naj vsak umetnik dela zastoj. Toda ni vsakemu znano, v kako strašno nenaravnem razmerju so po navadi pri nas dobički založnika nasproti temu, kar zasluži avtor za svoje delo. Ni vsakomur znano, da knjigarne, ki brez vsakega rizika vzamejo kako delo v komisijo, v razpečavanje, samo za to svojo manipulacijo zaslužijo petino, četrtno ali celo tretjino kosmatega izkupička. Toda ne samo, da zalagatelj in komisijonar zaslužita za svoje malo vredno manipulativno delo v razmerju k avtorju naravnost oderuško pretirane zaslužke, tudi stavec zasluži za stavljenje tiskane pole več kakor avtor za svoje izvirno delo. Pri teh roparskih razmerah v škodo avtorjev se lahko čudimo, da naša umetnost še toliko krepko živi. Vendar so takšne razmere trajno nevzdržljive.

Naloga novega avtorskega prava bo pač, da bo to pravo skušalo najti čimveč sredstev nele, da se tako izkoriščanje čimbolj onemogoči, temveč razen tega tudi, da se ustvari tako pravno stanje, v katerem bo avtor res užival one sadove svojega dela, kateri mu po pravici gredo. Zadnje novele k občnemu državljanskemu zakonu so prinesle sicer nekaj novih določb, ki imajo za posledico nekoliko boljšo zaščito, zlasti literatov, na pr. nova

določba o zalagateljski pogodbi, ki vsebuje interpretacijsko pravilo, da je v slučaju, če ni posebnega dogovora med založnikom in avtorjem, smatrati, da je avtor prodal samo eno naklado; vendar je jasno, da samo poskusi izboljšanja ne morejo zadostovati ter da je treba popolne preobrazitve. Kako dalekosežne posledice bi imel princip, da je vso kulturno produkcijo smatrati za javno zadevo, v to naj navedem samo primer, kjer se to naziranje najizrazitejše pokaže.

Vpodablajoči umetniki producirajo navadno samo po en izvod svojega originalnega dela. Po dosedanjem pravu je oni, ki je kupil sliko ali skulpturo, postal nje lastnik in avtor ni imel pravice od njega zahtevati original, da po njem napravi reprodukcijo. Lastnik je smel v smislu celega dosedanjega zasebnega prava s kupljeno sliko prosto razpolagati, smel jo je poškodovati, smel jo je tudi uničiti. Kakor hitro pa stojimo na stališču, da je vsaka dobra slika ali skulptura važen kamen v zgradbi narodove kulture, ni mogoče dopustiti, da bi zasebnik postal absoluten gospodar take kulturne vrednote. Nasprotno, on sme poslej pač imeti umotvor v svoji lasti, sebi v naslado, oziroma v okras, toda ne sme pa umotvora ne poškodovati ne uničiti, ker bi s tem kulturi vsega naroda napravil znatno škodo. Če bi zasebni lastnik navzlic temu poškodoval ali uničil recimo kako Meštrovićevo delo (da vzamem ekstremen slučaj za zgled) bi se mi zdelo popolnoma naravno, da takega škodljivca kaznujem zaradi hudodelstva, kajti storil je državi in narodu gotovo občutnejšo škodo, kakor pa oni, ki zlobno razbije kake telegrafske lončke (kar je po našem zakonu hudodelstvo).

Mimogrede omenim, da smatram umetniško produkcijo naroda za javno zadevo, toda ne za javno last v tistem smislu, kakor je to storila boljševiška Rusija s svojim najnovejšim načrtom avtorskega prava, katerega temeljna misel je le v tem, da vidi v delih umetnikov samo premoženjsko vrednost in jih zaradi tega ekspropriira. Ne vidi pa v teh delih one za narodovo kulturo tako važne funkcije, kakor sem jo skušal zgoraj pokazati. Rešitev vseh prašanj, ki so v zvezi z novim avtorskim pravom, je po vsem tem silno dalekosežnega pomena za našo kulturo.

Da se pa morejo ta prašanja uspešno rešiti, je treba, da jih naše celotno umetništvo temeljito diskutira in mislim, da to ne bo šlo lahko drugače, kot da se vse stroke umetnikov organizirajo, če ne za drugo, vsaj na vsak način ad hoc v rešitev teh prašanj.

Glavna naloga teh organizacij pa ne bo v tem, da bi se udeleževale tehnične diskusije pri redakciji novega avtorskega prava; njih naloga bo v prvi vrsti ta, da zberó iz svoje lastne izkušnje ves material krivic, ki so jih doživeli. Naloga redaktorjev novega avtorskega prava pa bo, da iz tega materiala izluščijo one tipe, zoper katere bo treba v novem avtorskem pravu najti primernege leka.

Igo Gruden:

V vinski kleti.

Do vrha natoči, opoji se, brate,
v meglenost razblini vso žalost in jad:
saj zunaj visoko polje pomlad
in v solncu vse zlate so gore in trate.

Saj vse, kar živi, vse diha le zate
in tebi najslajši rodilo bo sad;
opoji se, brate, spravljiči si grad,
zamorsko kraljico vanj pelji med svate.

In kadar te ženska najgloblje omami,
objami jo tesno, da ptiček, ki skrit je,
bo slišal le tvoje utripanje, žitje,

in kakor v daljavi, nekje za meglami,
življenje in svet, ves njegov dirindaj . . .
Opoji se, brate: — tam zunaj je maj.

Janko Glaser:

Kritikom rim.

Pustimo črke! Kdo tehtal bo nje,
ko se strasti in resnice nam hoče?!
Rimajmo živo življenje pojoče,
kakor se rimata fant in dekle!

Milan Pugelj:

Prebujenje.

(Konec.)

Srakoš vstane in hodi po sobi z rokami v žepu, udrtih prsi in postaran.

Mati ga spremlja z očmi in misli.

— Zdaj ti pa nič ne rečem, kako stori in kako ne stori. Star si že, hčer imaš godno za možitev. Sam si svetuj. Molila pa bom, da bi ti dal sv. Duh prave misli. — Kaj je pa tvoj sin?

— Saj veste, odgovori sin, študira.

— Ne, ne, pravi mati. Ali je naš, ali ni?

— Nemeč, odgovori Srakoš, kakor bi obsodil sam sebe.

— Nemeč, ponovi starka ostro, Nemeč! Zato me ni nikoli k vam, ker ne maram tujih ljudi. Če pridem, pa te ni doma, s kom pa naj govorim? Nihče ne razume mene in nikogar jaz. In tako je v tvoji družini, v družini mojega otroka, edinega sina. Sramota!

Srakoš hodi sem in hodi tja in ne reče besede. Samo upognjen je še bolj in njegov ščetinasti obraz je rumen kakor vosek.

3.

Drugi večer se je v kuhinji kmalu ločil, odšel v sobo in sedel v temen kot zofe, stoječe od okna sèm ob steni. Luč, ki je gorela zunaj na cesti, je segala skozi obe okni in prostor medlo razsvetljevala. V nedoločnih obrisih se je videlo dvoje vzporednih postelj, naslonjalo stola, rob omare, svetlikajoča se stran peči in del zlatega okvirja slike, ki je visela nad posteljama.

Iz kuhinje je odmeval prepir, ki se je vnel med Frido in njenim bratom. Naenkrat je zakričala še mati in mala Mimi je pričela jokati. Ali kmalu se je vse poglelo in po stanovanju ni bilo čuti drugega kakor rožljanje žlic, ki so padale v enakih presledkih v predal.

Srakoš je vstal, se tiho slekel, si odgrnil posteljo in zlezl pod odejo. Pokrit visoko do ušes je strmel v okno in premišljal vse od kraja. Dolgo se ni tako ganil, a nenadoma je zamahnil z roko, vrgel odejo po sebi, zategnil obraz in si šepetal:

— Kaj? Kdo sem jaz? Kaj? Kdo da sem?

Stisnil je zopet zobe in ustne, gledal sovražno v tla, popravil odejo in ležal mirno kakor prej.

V spominih je razvrstil pred sabo vse: mladost, domače trate, Leno, gozd, očeta in mater. Tam je hiša, lipa, sultan, klop, rastoča koruza in solnčne rože. Zdi se mu, kakor da bi bil ležal do tega trenutka v grobu, zdaj pa vstal iz črne jame in lezel naravnost domov. Leze, leze, in kamor prileze, ga vse pozna. Naš je, pravi oče, naš je, kima mati in Lena trdi celo: moj je. Sultan priskače in se tepe z repom po zalitih bedrih, rdeč jezik mu visi iz gobca, a oči se mu svetijo kakor mokri črni kameni. In domača trata se smeje, haha, se smeje vsa, kolikor je dosežejo oči, in koruza se smeje, haha, in velike rumene solnčne rože. In solnce in vse jasno nebo in pravijo le eno: naš je!

Vrata v sobo se odpro, vstopi žena in Srakoš se potuhne in zapre oči. Ne ljubi se mu izpregovoriti besede, odvratne so mu. Vse čuje, kako nalahko pokašljeje, kako se slači, zleze v posteljo in moli po nemško očenaš in češčenomarijo. Srakoš misli nanjo, spominja se vsega prav od kraja, kako jo je prvič zagledal v družini revnega in ponemčenega poduradnika. Silna družina velikih in majhnih otrok, mati izmozgana, nekdanj natakarcica v zakajeni beznici, danes „gospa“, da ji sam bog pomagaj, oče pretegnjen in izmarširan narednik, prelevljen za stara leta v sodnega slugo. Tako jih vidi pred sabo in njo vmes. Mlad je, zdrav, in koder hodi, išče žensk. Prisede in oče in mati sta vesela in si mislita: Nemara vzame eno z najinih ram. Drugi večer, tretji večer sta že skupaj in vsi njeni pogoji se zlivajo v en sam stavek, ki ga sliši vedno in vedno: Če me boš res poročil.

To vse se godi v tesnem predmestju, kjer diha iz vsake hiše drugače zoprni smrad, kjer leži nad žarečo cesto večna sopara, kjer odpada listje tistim redkim kostanjem in grmom, ki tvorijo skromen „park“, že v mesecu juniju, zamorjeno od praha, ki se dviga z ulic na strehe in drevje.

Doma pa je sijaj solnca širok in bogat in kakor zdravje, ki se vali iz gozda v gozd, z zelenega hriba na zeleni hrib in z rož ene doline na rože druge, še lepše in prostranejše. Tam živi Lena, zala in košata soseda. Smeje se na vsa usta in pravi, da se zato meni ž njim, ker ga ima rada, a na poroko niti ne misli. Kaj je njej treba ravno poroke, ko so njene razmere tako prostrane in sijajne!

Srakoš dvigne malo glavo in posluša. Žena je zaspala. Luč, ki sega s ceste skozi obe okni, razsvetljuje sobo kakor prej. Tudi otroci v sosednji sobi že spijo. Zunaj pa so ceste nemirne, sem in tja hodijo po njih moški in ženske in zdaj pridrve od tukaj, zdaj od tam veseli glasovi navdušenja, glasni klici, da naj živi svoboda in v njej svoboden narod.

Srakoš zleze s postelje, zavije se v staro pelerino in sede v kot zofe. Sključen in plešast strmi v okno, suha kolena je prekrizal in na stopala je nataknil stare brezpetnike.

— Kako sem mogel? se šepetaje vpraša in misli pri tem na svoje otroke. Tišči si ušesa, kakor bi ne hotel slišati nečesa groznega, kar kričijo vanj ti temni koti in te mrzle stene. Čegav sem jaz, se plašno vpraša in odgovori si počasi in razločno: Narodov! Nato sikne med zobmi:

— Čegavi so otroci?

In spet si odgovori:

— Narodovi so!

Z obema rokama se drži za glavo, vstane, hodi sključen po sobi kakor strašilo in si ne more najti mesta.

— Narodovi so!

Obstane ob oknu, gleda na cesto, vidi gručo ljudi, ki vihti trobojnice in poje:

„Hej, Slovani, naša reč slovanska živo klije . . .“

Moški so odkriti, pojo kakor v cerkvi, kakor bi molili.

Srakošu se zamočijo oči, solze se mu udero, prekriža roke in tudi sam moli:

„Hej, Slovani, naša reč slovanska živo klije,
dokler naše verno srce za naš narod bije.“

Tako Srakoš moli in joče, joče in moli, da prebudi ženo.

— Kje pa si, ga vpraša. Kaj pa je?

Toda on se ne da motiti. Kakor v najsvetejši molitvi je zamaknjen, solze mu teko po licih in kapljejo predenj na tla. Zunaj pojo sveto in blaženo in on poje ž njimi:

„Bratje, mi stojimo trdno kakor zidi grada,
črna zemlja naj pogrezne tega, kdor odpada!“

Žena je med tem časom vstala, ogrnila ruto in šla klicat sina in hčer.

Sedaj stoje na pragu sosednje sobe in ga gledajo. Sin se tišči v stari očetovi suknji, ki mu sega prav do tal. Hči je v sami srajci in sklepa roke na razgaljenih prsih.

Gruča zunaj drži kvišku trobojnice, moški so odkriti in vsi pojo naprej pobožno in mogočno :

— Lepa naša domovina,
oj junaška zemlja mila,
stare slave dedovina,
da bi vedno častna bila!

Tudi Srakoš poje. Naenkrat vstane, odpre okno in poje na ves glas. Ko je pesem pri kraju, zamahne s suho roko in pozdravi:

— Dober večer! Živela Slovenija, živela Jugoslavija, živela svoboda!

Gruča na cesti se okrene, vsi mu mahajo s trobojnicami in vsi mu enako odgovarjajo.

— Toni, ga pokliče žena in mu pravi po nemško: Kaj pa delaš, kaj pa ti je?

— Bolan je, določi sin.

Srakoš jih pogleda, zapre okno in sede na postelj.

— Kdor ni z menoj, pravi, lahko gre. Kdor ne čuti po moje, ga ne maram. Ločimo se v miru!

— Slišiš, vpraša hči in razlaga, kaj oče misli.

— Ubogi mož, zastoče žena in stopi bliže.

— Pij malo vode!

4.

Drugi dan slavi narod svoje osvobojenje. Vse hiše so v zastavah, povsod plapolajo samo slovenske, srbske in hrvatske trobojnice. Več ni avstrijskih orlov nad uradi, nikjer ne najde več oko nemškega napisa. Meščani, stari, dobri možje, hodijo okrog, gledajo in gledajo in ne morejo verjeti lastnim očem. Z justične palače vihra slovenska trobojnica, s palače nekdanje vlade istotako, iz hiše, kjer je zatirala nekoč nemška policija narod, ravnotako trobojnica, dolga, prostrana, valujoča v vetru.

Že od zgodnjega jutra so trgi in ulice polne prebivavstva. Vse hiti, da se izreče enkrat za tisto, kar je ležalo vedno v srcu, pa ni smelo nikoli na dan. Starci gredo, mladina, možje, žene, dekleta, otroci. Iz predmestij in bližnje okolice zvone vozovi, vsi v zelenju in zastavah. Na njih sede dekleta in fantje v narodnih nošah, harmonika se smeje na vsa usta, nekje igra godba „Naprej zastava Slave,“ od nekod brne tamburaši, jahači vriskajo na zalitih konjih, katerim so vpletla dekleta v grive nešteto narodnih trakov.

Prične se pomikati sprevod. Ulice in ceste in trge je zalilo morje navdušenja. Človek ne ve, kdo vse poje in kriči, toda zdi se mu, da vzdikajo tudi ceste, zidovi ob straneh, drevje, strehe, trotoarji in mostovi: živela, živela svoboda!

Kamor se ozreš, vidiš v očeh solze. Ta jih hoče prekričati, oni si jih skrivaj otira za naočniki, ta jim pusti, da mu kapljejo v sive brke in sivo brado. Naj tečejo solze sreče, veselja in vstajenja!

Tisti tam, ki teče ob sprevodu, ki drži v rokah pet papirnatih zastavic in ž njimi maha in pozdravlja na levo in na desno, je Peter Srakoš. Obrit je, kar ni njegova navada, klobuk ima bolj na tilniku kakor na glavi, krajci od suknje se love v vetru za njim in od spehanosti in razburjenosti je njegov obraz ves rožnat. Teče, teče, preteče sprevod in zavije v ulico, kjer stanuje. Hiti po stopnicah, hrupno zvoni, stopi v predsobo in kliče vse po vrsti.

— Sèm, vsi sèm, hitro sèm!

Ko vidi vse, dvigne trobojnico in pogleda vsakemu posebe v oči.

— Ná, iztegne nato desnico, prisezi mi nanjo zdaj ti, žena!

— Ná, hči, hiti naprej, in ti, sinko moj.

Nihče se je ne dotakne, vsi umaknejo roke in obraze.

— Ná, kliče še Mimici, poljubi vero svojega očeta!

Mala deklica stori, kakor je videla očeta: z obema ročicama pritisne zastavico na srce, potem jo pritiska s plosko roko na svoja češnjeva usteca in poljubljuje.

— Enega samega otroka imam, pravi Srakoš, in sivo mater imam, a drugega nikogar. Zbogom tedaj, pojdite, kamor vas ženejo misli, in pišite mi, da vam pošljem denarja po zakonu.

Na steni visi suknjica male Mimice. Sname jo, obleče vanjo deklico, vzame jo v naročje in odide z vsemi petimi zastavami. Hiti po ulici na cesto, koder prihaja sprevod, stopi v vrsto. stisne v ročico deklici zastavico, a sam drži štiri in maha ž njimi na levo in desno.

— Živela Jugoslavija, kliče in Mimica vzklika za njim: Zivela Ugoslavija!

Kakor vihar polje navdušenje od leve in desne, kakor reke se vale pobožne himne, ki jih pojo ti nešteti in srečni zbori osvobojenih in odrešenih. Zvonovi zvone, godbe igrajo, topovi grme, a vse mesto je ena sama neskončna pesem navdušenja in sreče.

Gredo mimo glavne cerkve in tam stoji sključena, slabovidna ženica, upira svoje vodene oči v sprevod in nekoga išče in išče. Zdaj ga je zagledala, Srakoševa mati je. Zagledala je sina, o katerem je mislila, da je utonil med tujci. Vidi ga, rine se med mladino, njeno zgubano lice je rdeče in vedro, prerije se skozi vrsto in gre naravnost k njemu. Prime se ga za suknjo, da laglje dohaja, in kima mu, češ, tako je prav, tako je prav. Vzame mu iz roke zastavico, vihti jo in kliče in poje z drugimi vred.

— Zivela Ugoslavija! vzkrika Mimica.

— Le še tako reci, jo bodri starka, le še tako reci!

In vsi prično peti široko, pobožno in blaženo svete slovanske himne.

Tako gredo in se oklepajo drug drugega: mati sina čez križ, sin matere okoli ram, Mimica očeta, ki jo nese na levi roki, okoli vratu.

Oblaki se pretrgajo in solnce jih pozdravi ter se jim nasmehuje s svojim neskončnim sijajem.

Gustav Strniša:

Gore.

Gore — ponosne device, a skale —
grudi v vetru okamenele,
v solnčnem žarenju so zablestele
in onemele v temini noči.

Vdovice skromne — njivice male:
v smehu boječem nizko brstičje,
in ob mejici gosto grmičje —
Svoj blagoslov že vigrəd deli —

Plan nedosežna — mrtve oči
srkajo solnčne žarke — življenje;
tu in tam veter za hip oživi
bilke — trepalnice in hrepenenje
v kapljicah — solzah po polju rosi —

Avgust Žigon:

Prispevek k petdesetletnici.

(Dalje.)

Ali ni za tem „dostavkom“ že glas Jurčičev? Prvič imamo tu povsem jasne podatke o dozorelem sklepu; prvič posebej jasno izpoved, da nameravata Jurčič in Stritar pričeti že m. oktobra 1868 (ob začetku novega šolskega leta) z izdajanjem svojega novega leposlovnika, — ko je še tam okoli 10. VI. 1868 bil Jurčič pisal Levstiku, da bosta šele „drugo leto . . . sè Stritarjem svoj časopis imela“. Tudi program lista imamo že v tem razglasu, češ: da „bode specifično literaren“ — z ozirom na Matico in pa Mohorjevo družbo. In še eno: proste hoče imeti roke uredništvo lista ter se zavaruje zoper vsak rodoljubni vpliv! Vse to so podatki, ki sta jih takrat takó podrobno mogla vedeti medsebojno le dva: le Stritar in pa Jurčič. Toda Stritar ni imel stikov z „Narodom“. Jurčič pa je bil prav tiste dni pristopil k „Narodu“ kot nekak sourednik. Odkod drugod naj bi torej bili došli „Narodu“ podatki? In če bi nam tisti oglas Jurčičev o romanu „Cvet in sad“ v „Slov. Narodu“ z dné 9. VII. morda ne bil dovolj, dokazuje nam pa ta „dostavek vredništva“ o novem „Glasniku“ sedaj dné 16. VII. neoporečno, (ter povsem v soglasju z Levstikovim poročilom v poslednjem pismu njegovem z dné 11. VII.), kje je bil in že pomagal tiste dni vleči voz — Jurčič, ki je za podlistek 46. številke „Slov. Naroda“ (z dné 21. VII.) spisal tudi že literarno poročilo o novi, prav tiste dni dotiskani izdaji Janežičevega „Cvetnika“. Prišel je bil Jurčič zastopat literaturo — v predalih političnega glasila, prišel že tu k prijatelju Tomšiču v Maribor! Toda, — kedaj pravzaprav in zakaj?

XI.

Kar imamo do dandanes poročil, pripovedujejo nam vsa, kakó se Jurčiču ni na Dunaju godilo nikoli — da bi rekel — dobro!

Že napotil se je, zjeseni leta 1865., v takratno cesarsko mesto, da bi tam študiral ali medicino ali — značilen dilema! — filolo-

gijo, Jurčič s prav zibko perspektivo pred sabo. Oče — „boren kmet“¹, toda oče izrednega talenta, da ni takega še dal narodu bogatin naš, je mogel pod svojo streho preskrbeti za silo sina komaj za počitnice. In ko je dné 22. julija 1865. zapustil Jurčič srečno, dasi grajan, vaško ozkosrčnost takratne ljubljanske gimnazije — z maturo, rekši: „za medicinca pojdem!“, — je trezni Levstik, ki je vedel ker je to dvakrat, l. 1855. in pa od l. 1870. do jeseni l. 1872. izkusil sam, kaj je življenje in kakšno je trpljenje brez trdnega solda v žepu tam v cesarskem mestu, bil v skrbeh za svojega fanta, ki ga je bil l. 1865. (osmošolca, po izstopu njegovem — koncem sedme iz Alojzijevišča,) seznanil ž njim takratni šestošolec Levec.² Pa je pisal zatorej tiste šolske počitnice l. 1865. Levstik — samemu Miklošiču na Dunaj:

„Ker berete „Glasnik“, vem, da so Vam tudi znane v njem natisnene izvrstne povesti mladega pisatelja g. Jurčiča, ki je letos dovršil gimnazijo in misli priti na Dunaj, kjer se hoče lotiti ali modroslovja ali medicine. Gosp. Jurčič je uže dozdej skoraj najboljši slovenski novelist, in koliko še obeta v prihodnjosti, ko je še tako mlad! Letos je izdal v družbi z dvema osmošolcema, g. Marnom in Celestinom, [knjigo] „[s]lovensko Vilo,“ v kateri so dobre povesti in pesmi, ali najboljše so pa zopet [le] Jurčičeve. Duhovstvo ljubljanskih učilnic ga jako pisano gleda, in radi bi, da bi [se pog] poginil, toda pri maturi ga vendar niso vrgli.³ Od doma ne bode mogel imeti nič podpore, ker je ubožne rodovine. Ko pride na Dunaj, vsemu slovenstvu storite dobro delo, ako Vam bode [kolikaj] mogoče, [da mu] pomagata, da dob[uj]ode kak[e]o

¹ Jurčičeva lastna beseda. (Prim. izporočilo Levčevo: Lj. Zvon. 1888., str. 419.)

² Levčevo lastno izporočilo v Lj. Zvonu l. 1888., str. 423. — Seznanila sta se torej Levstik in Jurčič prav tisto leto, ko je Levstik izgubil tajništvo pri Matici (vsa debata o tem dogodku je objavljena v Novicah 1865, 24./V., na 165. in nasl. straneh — z lastno Levstikovo besedo: dotični zapisnik je namreč ves Levstikov); tisto leto, ko je torej tudi v Levstiku vrelo, da je besen pričel očiten boj zoper Bleiweisa v celovškem „Slovencu“ (14. VII. 1865: „Čitalnično stanovanje in narodni dom“) ter bil iztiral takratnega predsednika iz ljubljanske Čitalnice (Gl.: Novice 1865, 12. VII., str. 228)), da je zanj začasno prevzel predsedstvo dr. Orel.

³ Najpoprej je Levstik ta stavek zapisal tako-le: „toda pri maturi ga vendar niso mogli vreči, ker je bil vedno dober učenec.“ A prečrtal je potem kurzivno označene besede ter obdržal le besedo „vreči“, ki jo je izpremenil v „vrgli“.

instrukcijo,¹ ali kak[_o] drug zaslužek [na Dunaj], da ga stiska in revščina ne pokonča.

Čuditi se je, kako ta mladenič lepo in bogato slovenski piše, kako zna risati značaje, [in] zapletati [po] in razreševati svoje povesti, in kako bogato fantazijo². Pravil mi je, da ima tudi nabranih 100 do zdaj še nikjer ne natisnenih [slov.] narodnih pesmi. Prav posebno Va[s]m ga| torej priporočam, in ker mi je Vaše pravo rodoljubje znano, zato |bi| se |predrznil| nadja[m]ti se,³ da |ga| ne priporočam zastoj.⁴

¹ Levstikov rokopis ima tu prvotno: „ako Vam bode mogoče pomagati mu, da dobi kake“ . . .

² Levstiku je tu ostal v peresu dopovedek; morda *ima* ali (kdo ve!) kaj podobnega.

³ Zapisal je Levstik tu prvotno: „zato se nadjam,“ a ublažil to besedo potem v pogojnik: „zato bi se predrznil nadjati se“ . . .

⁴ Ohranjeno v konceptnem rokopisu v Levstikovi ostalini. Toda, se nam ni li ohranila Levstikova znatna korespondenca z Miklošičem morda še dodan danes kje v Miklošičevi zapuščini?

O nekakih dogodbcih, ki jih je zaradi slovenske literature doživel l. 1865. (kakor l. 1855., torej ravno 10 let poprej zaradi Levstika Stritar,) v svoji osmi šoli na ljubljanski gimnaziji Jurčič, in ki jih tu zgorej omenja v svojem priporočilu mimogredé Miklošiču Levstik, — nam poroča podrobneje iz svojega spomina tudi Fr. Levec: „V osmi šoli je — v družbi s Fr. Celestinom in Fr. Marnom [ki sta bila oba odličnjaka na gimnaziji in pri maturi] dal na svetlo „Slovensko Vilo“, almanah, ki je obsejal povesti, novele, balade in romance. V tej knjižici že se Jurčič odlikuje s svojimi baladami in s povestjo „Dva prijatelja“, katera nam kaže, da jo je spisal mladenič po letih, a po nazorih in mislih svojih že dozorel mož. Objavil je pa v „Vili“ tudi povest „Jurij Kobila“ ter za glavnega junaka postavil znanega reformatorja slovenskega. To je bilo za tiste čase sila drzno! Učitelji so ga ostro grajali, dr. Bleiweis mu je očitno v „Novicah“ in z osornimi besedami na domu pokazal nejevoljo svojo in celó Janežič je v „Glasniku“ Jurčiča posvaril! Učitelj vérstva [prof. dr. Gogala?] je zahteval, da se Jurčič strogo kaznuje, kar pa napósled ni obveljalo. Vender je Jurčiča kmalu potem zaradi nekega nezatnega pregreška zadela ostra kazen — carcer 8 ur in ne prelepo zrelostno izpričevalo.“ (Spomini na Jurčiča: Lj. Zvon 1888., 423). — „Slovenska Vila“ je izšla l. 1865. nekako konec m. aprila; „Novice“ imajo namreč že v sredo 26. aprila 1865. (na koncu članka „Slovstvo“: l. 17, str. 137) o tem kratko notico: „Slovenska Vila. — Pod tem naslovom so ravnokar prišle na svetlo izvirne povesti, novele, balade, romance in pesmi. V Ljubljani natisnil Jož. Blaznik. — Drugi pot več o tej zabavni knjižici.“ „Oglasnik št. 16. k 19. listu Novic v sredo 10. maja 1865.“ je torej šele 14 dni za Bleiweisom prinesel prvič oklic: „Pri J. Giontini-tu, je naprodaj po 50 novcev lepoznanška knjiga „SLOVENSKA VILA.“ Izvirne slovenske povesti, novele, balade, romance in pesmi. Prvi zvezek. V Ljubljani 1865. Natisnil J. Blaznik.“ Ta oglas so objavile „Novice“

Ali je kaj sadú rodilo priporočilo Levstikovo, ne vemo do danes. Vendar je videti, da se je za Dunaj odločil Jurčič vse le bolj zanašajoč se sam nase ko na podpore, ponajveč — potrikrat. Niso pa izpolnile obljube, da „drugi pot več o tej zabavni knjižici“ navzlic vestnemu iskanju nisem vsaj v svojem izvodu našel ni besedice več o „Slovenski Vili“: — in Levec more meniti pač edinole ta ostentavni molk Bleiweisov (navzlic drugačni javni obljubi) o Jurčičevi knjigi, če pravi, da je Jurčiču dr. Bleiweis „očitno v Novicah . . . pokazal nejevoljo svojo“. In kakor „Novice“ je molčala tudi Jeranova „Zgodnja Danica“, ki o tej dijaški knjigi ni črhne ne. Morda je ves ta molk skelel Jurčiča, ker mu je poznal vsebino; dal mu je zanj potrebnega pojasnila „z osornimi besedami na dómu“ svojem sam dr. Bleiweis, ko mu je Jurčič prinesel osebno poklonit svojo „Slovensko Vilo“. Znano je, da so prav iz teh „osornih besed“ „grmečega Očeta“ vzrastli tisti trije Stritarjevi soneti „Solncu in mescu“, ki jih je z izjemno pogumnostjo slednjič vendarle vsprejel v svoj list Janežič 1. IV. 1868., ko je 1. I. 1868. (na str. 19. „Glasnika“ v opombi pod črto) še okleval, češ: „Predno se dadó v natis, prosimo, da se drugemu sonetu beseda sem ter tje rahleje ubere. Vredn.“ Stritar je bil namreč tam svojemu III. kritičnemu pismu dodal nekak PS., ki nam pripoveduje vso zgodbo, kakor jo je 1. 1865. doživel Jurčič ob svoji „Vili“ na Bleiweisovem domu: „Ravno ko sklepam to pismo, prideta mi na misel dva imenitna lirična predmeta, ki jih je mojemu prijatelju [bil] nasvetoval ali prav za prav naložil mož, ki mu v vsem gré pri nas veljavna beseda. Delajte pesmi, mu je djal, na solnce, na luno, ali prav za prav: „an di sonne, an den mond“ — ker naši veljaki, kakor je znano, govoré radi po domače. Njegova volja se je izpolnila; ti trije sonetje so sad njegovega povelja. Poslati jih smeš tudi Glasniku, če se le gospodu vredniku ne bodo zdeli preveč — zagatni!“ Ali je Stritar drugemu sonetu izpremenil besedo, ne vemo; vemo le, da jih je plahi Janežič dal — vse tri v svet 1. 1868.! Isti Janežič, ki je 1. 1865. dne 1. junija edini javno, dasi z nekako prav očetovsko besedo, res okregal svojega mladega a zvestega sotrudnika Jurčiča zaradi njegovega „Jurija Kobile“, ko mu je bil prej „Vilo“ odločno pohvalil, češ: „Pri tej priložnosti vendar ne moremo zamolčati želje, da bi bila naša nadepolna mladina v izbiri tvarine vselej prav pazljiva in se skerbno ogibala predmetov, ki niso kaj primerni njih nežni starosti.“ (Slov. Glasnik 1868., str. 190). Odmev pač — ljubljanskega pritiska tiste dobe! . . . S podatkom, da je Jurčič v 2. semestru, tik pred maturo, presedel 8-urni „karcer“, nam je Levec pojasnil tisti red iz vedenja, ki ga je še dandanes brati v semestralnem katalogu drugo polletje o Jurčiču v njegovi osmi šoli: *Sittliches Betragen* | getadelt wegen Gasthausbesuches. | Zrelostno izpričevalo pa je dala ljubljanska gimnazija Jurčiču, ki je dokončal prvi semester osme kot 13., a drugega pa kot 14. po lokaciji, na pot v svet tako-le: *Name &c:* Jurčič Josef kath. geb. zu Dbergsurt in Krain am 4. März 1844 | *Angabe der Gymnasien nebst Dauer des Aufenthaltes an denselben und der Klassen, welche der Examinand frequentirt oder privat studirt hat:* alle 8 Klassen in Laibach | *Sittliches Betragen während der Dauer der Schulzeit:* den Vorschr. fast vollkommen gemäß. | *Religionslehre:* recht gut ganz entsprechende Auffassung fleißige Aneignung. | *Lateinische Sprache:* gut. Auffassung leicht ohne besondere Gründlichkeit, befriedigende gramm.-stilist.

sebej na svoje borno plačano pero, ali da rečemo naravnost: na Janežiča.¹

Iskal je sicer prav tiste počitnice po svoji maturi Jurčič prvič stika — z očaki pri takratni ravno ono leto ustanovljeni Matici Slovenski. „Odbor slovenske Matice je v svoji prvi seji 22. junija t. l. (1865. bil) sklenil, da bode Matica na svetlo dajala „Letopis slovenske Matice“ po izgledu nekdanjega letopisa „slovenskega društva“.² Uredil je bil in pač tudi ustanovil ta letopis slovenskega društva l. 1849. — dr. Bleiweis; in to svoje dete, ki mu je bilo tam zadremalo že koj po prvem snopiču, je zdaj takoj v prvi seji njeni spet dr. Bleiweis obudil pri Matici. Poveril je delo posebnemu „odseku za letopis“; in razglasil je ta odsek v sredo 28. junija 1865. (ko je bil torej Jurčič še osmošolec v Ljubljani) — posebno „Vabiło“ v „Novicah“ (l. 26., str. 211), razvil v njem program, oklical honorare ter pozval „sploh vse pisatelje slovenske“, naj blagovolijo poslati gradiva za novi „Letopis“. In takó je došlo Matici tudi naslednje pismo, ki ima na hrbtu tajnikovo opombo | „prejel 8. sept. 1865 | št. 416“ | :

Čestiti gospod tajnik!

Spoštljivo podpisani pošilja tu kratek spis za „Letopis slov. Matice“ za 1865.“ Ko bi ne bil za rabo, prosi da bi se mu ob priliki dal ali poslal nazaj.

Jože Jurčič

abiturient ljublj. gimnazije

Na Muljavi (pošta Poesendorf) 5. sept. 1865.

Blížal se je tu Jurčič Matici prvič — in zadnjič. Odgovor, ki ga je prejel, pa nam pové, kaj je bil poslal Jurčič za „Letopis“ :

Festigkeit. | *Griechische Sprache*: gut im mündlichen & schriftlichen. | *Geschichte und Geographie*: befriedigend entsprechende Übersicht über die alte, mittlere und neue Geschichte, |ziemlich| genaue Bekanntschaft mit den Hauptverhältnissen der öfter. Monarchie. | *Mathematik*: gut. in den mündlichen und schriftlichen Leistungen. | *Naturwissenschaften*: (Physik.) befriedigend, richtige Auffassung, fleißige Aneignung. N. G. [t. j.: Naturgeschichte] befriedigend | *Deutsche Sprache*: gut, richtige Auffassung, correcter Stil. | *Slovenische Sprache*: sehr gut, besonders gebiegene Sprachdarstellung. | *Philosophische Propädeutik*: gut. | *Freie Lehrgegenstände*: — | *Ob die Reife für die Universität zuerkannt wurde oder nicht*: reif | *Angeblicher Beruf und sonstige Anmerkungen*: Medizinische Studien. — V primeri s semestrlnim izprievalom, ki ga je Jurčič prejel koncem osme šole, je njegovo zrelostno vseskozi za več kot eno stopinjo boljši.

¹ Dne 5. sept. 1865 je prišel Miklošič sam v Ljubljano. (Novice 6./IX. 1865., str. 294: „Gosp. dr. vitez Miklošič je prišel včeraj v Ljubljano.“) Ali sta se takrat videla z Levstikom in govorila osebno?

² Novice 1865., str. 211.

Št. 416

G. Jož. Jurčič

Hörer an der Universität in Wien

Blagorodni Gospod!

V 2. seji, ki je bila 11. jan. t. l., je Slov. Matice odbor enoglasno sklenil, da se za zdaj ne izdá „letopis“; torej Vam Vaš sestavek: „Mogile pri Virji in narodne pravljice o njih“ s pristrčno zahvalo vračamo.

Iz odbora Slov. Matice

v Ljubljani 13. jan. 1866.

A. Lésar.

Prinesel je nató že 1. aprila 1866. ta spis Jurčičev, ki je bil najbrže nastal o samih šolskih počitnicah po osmi šoli in maturi (m. avgusta 1865.) doma iz živih stikov z narodom, pa v Celovcu — „Glasnik“.¹ Vsprejel mu ga je torej — spet le Janežič!

Isti Janežič potemtakem, ki nam je bil že gimnazijca Jurčiča s „Pripovedko o beli kači“ (15. XII. 1861), ter potem z „Jurijem Kozjakom“ in „Domnom“ (1864.), a slednjč (l. 1865.) s „Tihotapcem“ in „Smukovo ženitvijo“ uvedel v naše slovstvo; isti Janežič, ki mu je Jurčič pa zdaj (l. 1865.) spisal za leto 1866. v „Glasnik“ svojega „Klosterskega žolnirja“, za XIII. zv. „Večernic“ svoj „Grad Rojinje“, in vsaj začel — abiturient — tudi že „Desetega brata“ za „Cvetje“, ki ga je prinašalo (v svojih zvezkih 29.—32. z letnico 1866. že od 1. II. 1866. pa do 1. III. 1867.

Razen „Žolnirja“ in „Mogil“ je l. 1866. izšla v „Glasniku“ tudi „Golida“ in „Hči mestnega sodnika“; kaj je od tega spisal Jurčič že na Dunaju, bo šele dognati! „Pomenki o domačih rečéh“ pa, ki so prišli v svet že 1. I. in 1. II. 1866. ter se v njih Jurčič sam označa kot učenca Levstikove smeri, so (teoretični vzporednik posebej k istoletnim „Mogilam“) najbrže tudi še nekako izza počitnic l. 1865.

Poleg tega pa l. 1866. na Dunaju — delo za „Klasje“! A to delo sta potem v glavnem prevzela Stritar in Levstik, ki sta oskrbela novo izdajo Prešerna: Levstik v Ljubljani redakcijo Prešernovega besedila, Stritar pa na Dunaju — „estetično-kritični“ uvod. Ideja „Klasja“, t. j. nove knjižnice, ki naj oskrbi Slovincem novo izdajo vseh slovenskih pisateljev zaporedoma v eni sami zbirki, se pojavlja že takoj prve mesece l. 1866. ter bo najbrže kaj v zvezi z novim „Literarnim društvom“, ki ga je osnoval takoj po svojem prihodu na Dunaj Jurčič, a ustanovil ga že

¹ Mogile pri Virji narodna pravljica o njih. Spisal J. Jurčič. (Glasnik 1865, str. 138—141).

sredi m. decembra 1865.! Janežičev „Glasnik“ nam poroča že 1. I. 1866. (na str. 38) v dopisu „Iz Dunaja, 20. decembra 1865.“:

„Slovensko literarno društvo, ki se je ravno te dni ustanovilo, ne more se še hvaliti z obilnim številom svojih družabnikov, kajti ni vsak človek ni po naravi ni po osebnem nagonu in veselji zató ustvarjen, da bi s peresom podpiral narodovo slovstvo; preverjen sem vendar, da bode vsacega rodoljuba veselilo slišati, da se mladi pisatelji združujejo in tako vsi učenci in učitelji med seboj drug drugzega izbudbujejo in v prijateljski zvezi delajo po moči za isto reč, povzdigo in razvoj materne besede.¹ Društvo ima tedenske shode. Vsak družabnik se je z lastnoročnim podpisom zavezal ravnati se po osnovanih pravilih, katerih eno tirja, da prinaša vsako pot posamezni (kolikor moč) kak izviren spis in iz teh doneskov se bodo pozneje tisti izdali, ktere celota potrdi. Kakor je videti, bodo spisi večidel lepoznavski, kar nas mora tolikanj bolj veseliti, ker manjka Slovincem dozdej še najbolj lepoznavskih pisateljev. Saj imamo skoro samo nekaj prestavljačev!“

To društvo nam je našlo in vzbudilo — po Jurčičevi zaslugi — tam na Dunaju Stritarja! In to društvo nam je — po Stritarjevi zaslugi — odkrilo in spet obudilo izpod Bleiweisove groblje takoj po svoji ustanovitvi, zdaj l. 1866. v I. zvezku „Klasja“, — tiste dni také globoko in také sramotno zakopanega Prešerna! —

¹ Podčrtal jaz, ker je to isti program, ki ga je imela končno nekoč tudi združba okoli Čopa: „Čopova akademija“ s svojim glasilom „Krajnfka Zhběliza“.

(Dalje prihodnjič.)

R. Maister:

Divjačina.

Na dvoru Urbana vladike
 nocoj se veselje na tolsto deli.
 Kar kuhar premore, kar klétar tišči,
 vse mora na mize velike:

zelene, prašne steklenice
 in častne dobrote — hrvaški puran,
 tam riba, tam krača, tam češki fazan,
 tam mastne medene potice.

Za mizo pa glava ob glavi.
 Po krožnikih vilice, noži pojó,
 vmes srkanje slastno ščegeče uhó . . .
 Pa Tekstor se vzdigne in pravi:

„Pozdravljeni, gostje vi zlati!
 Prinesel mi sèl je o Trubarju glas,
 da davi zapustil je „lutersko vas“
 in tod se po stolici klati.

Ugani mu vražje nakane,
 ki zdaj jih za jutri doma bo koval!
 Za mano! Da koj bo odgovor dajal,
 ko kozel sred paše steptane!“

Omizje z nogami ropoče,
 da hrastovi stoli po spahih ječe,
 burgundec vali se, kozarci zvené.
 in žile prihajajo vroče. —

„Predragi! Še zvrhan kozarec
 črnine francoske — te božje krvi —
 naj mišice čvrste in duh okrepi,
 da trši bo silni udarec!“ —

Cingljaje se bratijo čaše
 in družba razvnetá že stiska pesti,
 potem pa iz dvora se v noč zakadi,
 po cesti loveč še pajdaše.

In v ulico temno drvijo,
 kjer okence sveti v polnočni se mrak
 — in trde besede in težek korak —
 in že tam pred hišo stojijo.

In v okno se eden odreže:
 „Nocoj pa kaj pozno še, Trubar, bediš!
 za jutri se pridige menda učiš?
 Pri miših ti drznost odleže!“ —

In drugi, ko meh pod pedali:
 „Pokaži se, Primož! Zdaj naš si, gospod!
 Brez tebe mi nočemo danes odtod,
 Kar brž se mi dol prikobali!“ —

In šipe drobé se ječaje,
 črepinje in kamni, ko toča leté,
 a Tekstor sladkosti si drga roké
 in šteje uspešne lučaje.

Del jačjih pa vhoda se loti
 in vrata s tečajev na tla zahreščé
 in lovci po veži, ko val se spršé,
 še tema jim ni kaj napoti.

Že v sobico lov pridrviha,
 par bakelj drskljočih v temó zažari —
 preteče roké in buleče oči
 in kletev iz prsi sopiha.

Po kotih, po tleh in krog mize — —
 a ni ga že v domu več, Trubarja, ni . . .
 Urbanu v možgane kar pljuskne vsa kri
 in nohte in prste si grize.

A onim zbesnijo obrazi
 in v srdu po knjigah, ko sodomski dan . . .

— — — — —
 V tem času pa Trubar — brez doma, pregnan —
 črez mestno ozidje se splazi.

Marija Kmetova:

Interieur.

„— in potem ste bili prišli semkaj s svojo ženo.“

„Da — in niti slutil nisem, da ste vi tukaj.“

„Jaz sem vas bila videla, ko ste prihajali po stezi in hvaležna sem vam bila, da me niste pozdravili.“

„Nisem vas bil spoznal. Šele drugo jutro . . .“

„Da, ko sem stala ob travniku in gledala rože.“

„In pobledele sta takrat, jaz pa sem se bil takoj spomnil na ona pisma, ki sem vam jih bil pisal.“

„Vaša žena mi je bila dejala tedaj — še veste? — A, to je tista gospodična, ki ti je pisarila taka idealna pisma! — Zakaj ste jih bili pokazali? Sicer pa ne odgovorite — saj je vse, vse eno.“

„Zakaj tako?“

„Vse je vseeno: ljubezen, zdravje, smrt — vse je vseeno.“

„Ali vaša pisma od takrat?“

„So bila drugačna, kaj ne? — Ah, moj Bog, kako sem zvesto verovala v vse to, kar sem vam bila pisala: v prerojenje človeštva, v čudežno ljubezen materinsko, v dobroto človekovo, v ljubezen vsemogočno, vseobsežno, vse odpuščajočo.“

„In niti slutili niste, kako zelo ste mi bili v dobroto in kako zelo sem se bil pozdravil ob vaših besedah.“

„Slutila sem in občutila. Saj ste bili ozdraveli od duševnih nemirov — tedaj, ko ste mi bili pisali ono pismo — pa — pustiva to, pustiva.“

„Katero pismo, gospodična, kdaj?“

„Pustiva, lepo prosim.“

„Pa vendar . . .“

„Poglejte travnike! Ali se vam zdi, da so to travniki posebne vrste? Da ni nikjer toliko rož in takih bujnih barv? Zdi se mi, kakor bi bila to pesem, tiha pesem, zapeta v tihi lepoti, ko še srce ne bije več, ko duša niti ne dahne več. In te majhne, majhne sence! Poglejte — vsaka bilka ima svojo senco, vsaka cvetka svojo temno liso, vsak kamenček svoj temni spomin.“

In sedeta v travo, in gore so modričaste in pota lilasta in luč rožnata kakor dih rdečih, žametastih rož.

Ona je zamišljena, oči zro sanjavo v daljo, lica so bleda.

„Gospodična, vi ste bolni.“

Globok je njegov pogled in prav v sredo duše se zazre in ona se zdrzne in zardi.

„Da,“ pravi in se nasmehne.

„Zdaj vem, zakaj vam je vse eno. Ali glejte, gospodična, pozdravite se . . .“

„— okrevate, spet boste dobri in življenje je tako lepo. Ah — nehajte, saj poznam do dna vse te tolažilne besede, ali bolje — vse te fraze. Prizanesite mi vsaj vi z njimi.“

„Vsaj jaz?“

„Vsaj vi, ki ste mi . . . Pa pogledjte, pogledjte, zdaj tone sonce za gore!“

Nasmehne se trudno in iztegne počasi roko.

„Kako sekate besede! Hudo vam je.“

„Ne maram, da vidite to. Ne maram. Nič mi ni hudo, vse mi je vseeno.“

„Saj okrevate . . .“

„Nič več o tem! Pa, da vam povem: čemu zdravljenje, okrevanje? Kaj je človek? Kaj sem jaz? Čemu mi bo zdravje?“

„Ali bolezen je huda; muka je.“

„Ko bo muka, me ne bo več.“

„Sami se boste?“

„Da, ko bo čas.“

„Zares mi je hudo, da vas vidim tako izpremenjeno. In kako ste mi pisali: krasno je življenje, lep je svet, veseli bomo, da živimo. In veroval sem vam, oteli ste me, ali ste lagali?“

„Nisem lagala; povedala sem vam že, da je bila to moja trdna vera.“

„Kako sem pil zdravje iz vaših besed! Šel sem na pot, pomlajen, poživljen . . .“

Ona se hipoma okrene k njemu in besede so kakor ogenj, hitre, sikajoče, plameneče.

„— poživljen z ljubeznijo, ki sem jo dihala vate.“

K strahu se zdrzne on in groza ga obide.

„Gospodična!“

„— vate in si jo vzel v dušo in si šel in si jo vlil v drugo in si se poročil . . .“

„Ali jaz mislim . . . Odkod te besede? Nič takega nisem videl v pismih, ki bi me . . .“

„Vezalo, kaj ne? Ah, nič, nič tega. — Ali tega ne veš, da so koprnele za tistimi besedami druge, še žarkejše, še bolj vroče; da sem prečula noči in se naslajala v mislih nate; da sem te pozdravljala v jutrih; da sem te čakala, čakala in te tako neskončno —“ Beseda se odtrga, potem dihne v šepetu „... in te tako neskončno ljubila.“

„Pavla!“

Prime jo za roko in ji pogleda v blede obraz. Oči so ji zaprte, beseda še diha na ustnih.

„Pa zakaj nisi povedala? Niti slutil nisem.“

„Niti slutil nisi, da sem sploh zmožna ljubezni, da sem sploh kaj drugega kakor tolažnica?“

„Pavla, odpusti!“

„Kaj? Da me nisi videl, ko si me gledal?“

„Pavla!“

In potegne jo k sebi in jo objame.

„Usmiljenje? Ne.“

Odločno se mu izvije iz rok in vstane.

„Gospod Malner ...“

Ali v trenutku zastane beseda, trdno se ga oklene in ga pritisne k sebi, močno, močno in ga poljubi in izgine za drevesi...

„Kod hodiš, da te iščem?“ se oglasi njegova žena na poti in pristavi:

„Ali ne bi odpotovala jutri?“

„Saj res,“ pritrди on in ves zmeden je.

Janko Glaser:

Poletje.

Obrnili, raztrosili smo rede,
ti šla pred mano gibka si in topla.
Zdaj jagod bereš si. Mi z vinom v senci
hladimo žejni pljuča si zasopla.

Jaz vlegel sem na hrbet se in mislim
in diham vase bujni vonj iz trave —
in mislim nate, ki si šla pred mano:
še vidim tvoje mlade gležnje rjave.

LISTEK.

Vladimir Levstik. Zapiski Tine Gramontove. (V Ljubljani), 1919. Izdala in založila „Omladina“. 264 str. 5·5 K.

Prav za prav bi se morala ta knjiga, kakor kaže njena precej na široko razpletena ekspozicija, imenovati „Storija o kraljčini in pepelki“ ali „Povest o Gini in Tini“, toda taka staromodna dvodelnost naslovov se upira našemu solidnemu, treznemu duhu in bi razodevala nekako precijozno misterijoznost, ki je našemu zdravemu življenju tuja. Namestu misterijev ljubimo danes sočno življenje in njegove realne strani. Ta prehod se kaže tudi na Tini Gramontovi, ki začne s svojim precijoznim „dnevnikom“ in konča kot zdrava mati nekje v gorah sredi svojih Jurčkov in Metk. Pravzaprav v tem položaju ni več smisla zanjo, da bi pisala še tak dnevnik in se ogledovala v njem; tisto zadnje poglavje je Levstik napisal ne zato, da bi samo roman speljal do nekega konca, ampak vse bolj zaradi tega, da bi v njem konkretno pokazal tisto materinsko solidnost, ki dokonča začetno delo, tisto simpatično gospodinjsko treznost, ki z nekako sumarično bilanco tudi na zunaj dokumentira, kako velika je razlika med Tino „pepelko“ in Tino materjo. Tako so „Zapiski Tine Gramontove“ dobili svoj preprosti naslov.

Tina Gramontova je psihološki tip, ustvarjen prav za težave naše dobe in bo dober lek za one, ki si bodo iz knjige znali izbrati to, kar je za njih individualnost porabno. V tem oziru bo lahko etično vplivala. Seveda samo na one, ki bodo razumeli korenine, iz katerih izhaja vsa avtorjeva argumentacija, ki ni vedno jasna. Vendar pa lahko že poprečni intelekt opazi, kako se vse težišče tega romana (ali pa je mogoče novela?) prevagne ob prvem slučaju, ko Tina v sebi doživi žensko, ono žensko, ki jo je prej v sebi samo iskala, ali pa si jo naravnost zaničkavala. Takrat šele postane Tina gibalo vse povesti in najlepši in največji pogon za Gorjanca, ki ji je bil prej s svojim golim intelektom samo občudovani vodnik. Ta prelom je Levstik na mojstrski način pokazal in tudi na zunaj povdaril v onih dveh pismih, ki si jih pišeta Pavle in Tina. Od tukaj naprej gre povest, ki se je od kraja nekoliko gugala svojo trdno, ostro pot naprej v konstantni višini.

Za knjigo treba precejšnje zrelosti življenja; manj zreli je ne bodo doumeli in običali na zapeljivih konkretnostih. Mestoma jih bo v to naravnost zapeljala presentimentalna dikcija, ki je Levstiku na sploh tuja, in ki v to knjigo že celo ne sodi. Odrastel človek pa jo prebere z velikim užitkom, v prvi vrsti zaradi njenega lepega optimizma in ne v zadnji vrsti zaradi formalnih vrlin, ki jo krasijo. Tista naravnost patrijarhalna uravnovešenost, ki jo knjiga diha, se kaže tudi na njeni formalni strukturi. Levstik je dejal vse lepo v red. Gino je sicer — v primeri z uvodom — na koncu nekoliko zanemarlil (kar pa nič ne del!), toda vse druge sence, ki so padale v prvi del iz drugega, se nam sedaj lepo konkretno postavijo pred oči. Seznanimo se z Giulio (njena slika je naravnost „fatalni rekvizit“ v prvem delu!), seznanimo se z ruskim plemenitašem in tudi Slepokiškin dobi na koncu še času primerno lekcijo.

Še več! Prav kakor v kaki stari storiji à la Cigler dobi uboga Tina tudi še svojega očeta, ki ga dotlej ni poznala. Človek se tej patrijarhalni metodi reševanja zapletkov sicer v srcu nekoliko nasmehne, pa si ob enem prizna, da je primerna stilu in duhu vse knjige in da je poleg drugih eden tistih momentov, ki delajo to Levstikovo delce tako simpatično. Vidi se, da gre pri Levstiku pot od eksperimentiranja v koncentracijo, da je namestu ščemečih raket začel prižigati žarke ognje.

J. A. G.

Fr. Kidrič, Die protestantische Kirchenordnung der Slovenen im XVI. Jahrhundert. Eine literarisch-kulturhistorisch-philologische Untersuchung. Heidelberg 1919. Carl Winter's Universitätsbuchhandlung. — 8°. XVIII + 158 str. Cena 10 M.

Imenovana knjiga tvori prvi zvezek zbirke „Slavica. Beiträge zum Studium der Sprache, Literatur, Kultur, Volks- und Altertumskunde der Slaven“, ki jo je že l. 1911. zamislil naš rojak M. Murko, profesor na vseučilišču v Lipskem, ki pravi v uvodu te zbirke, „daß namentlich in Österreich jene Vertreter derselben (i. e. slovanske filologije), die sich der deutschen Vortragssprache bedienen, und ihre Schüler berufen seien, durch deutsche Publikationen die Kenntnis der slavischen Völker der westeuropäischen Gelehrtenwelt zu vermitteln.“ Kot drugi zvezek, ki je tudi že iz dobe pred vojno v tisku, bo izšlo delo profesorja Nachtigalla „Die Akzentbewegung im Russischen.“ Razmere so se pa tako temeljito in na dobro obrnile, da nesrečnega „Österreicha“ ni več in celo najmanjši slovanski rod Slovencev je dobil medtem že svoje domače glasilo v „Časopisu za slovenski jezik, književnost in zgodovino.“ Murko sicer govori, da se bodo morali Nemci v bodoče bolj natanko seznaniti s Slovani, kar je res; le da dostavim, da naj skrbe za to sami, ker bo le njim v prid. S tem hočem reči, da je izdaja zbirke „Slavica“ danes že anahronistična in tudi splošni slavistični pouk je v Nemčiji vse bolj praktično-trgovskega značaja kot teoretično-znanstven, pa sem prepričan, da bo zbirko „Slavica“, ako se bo po svojem drugem zvezku še nadaljevala, bralo 99 odstotkov Slovanov, ki ne potrebujejo „deutsche Publikationen“ in komaj 1 odstotek Nemcev.

Kidričevo delo uvaja deset strani dolgi seznamek virov in znanstvene literature. Prvo poglavje („Bibliographisches“, str. 1—18) nam izborna in do najmanjše podrobnosti opiše tri slovenske tiske, ki jim je za vsebino cerkveno obredovanje, namreč: Trubarjevo Cerkovno Ordningo (CO) iz l. 1564., njegovo agendo v Catehismu sdveima islagama iz l. 1575.¹ in anonimno, najbrž Dalmatino agendo iz l. 1585. To poglavje jasno priča o avtorjevi izvedenosti, ki si jo je mogel pridobiti le kot nameščenec velike dvorne knjižnice na

¹ Znanih je doslej šest primerkov Catehisma sdveima islagama. Sedmi primerek sem zasledil na zelo zanimivem mestu. Gospod živinozdravnik Sadniker v Kamniku je kupil v Djekšah Dalmatinov Pentateuch, ki je vezan v usnje. Vložek usnjene vezave pa ni iz lesa, ampak iz debele plasti celih tiskovnih pol Trubarjevega Catehisma sdveima islagama, kakor sem po primerjanju dognal. Ker je bil Pentateuch tiskan v Ljubljani in tu najbrž tudi vezan, Catehismus pa je tiskan v Tibingí, vidimo iz tega, da so pošiljali na Kranjsko primerke še v celih tiskovnih polah. — R.

Dunaju. — Drugo poglavje („Literarisches,“ str. 19—27) govori z isto vestnostjo o vsem, kar se je doslej pisalo o imenovanih treh protestantovskih delih. — Tretje poglavje („Äussere Entstehungsgeschichte,“ str. 28—62) oriše nastalo potrebo po slovenski pisanem cerkvenem obredniku in Trubarjeve priprave za tako prepotrebno delo; potem sledi avtor Trubarjevemu delu in tisku CO in kaže namen, ki ga je skušal Trubar s tem delom doseči; z ekskurzom o terminih Slovenec — slovenski — Winde — Windisch nam odpre za zgodovino postanka CO novo perspektivo, ki nas pripelje neposredno do prašanja naslovne strani in predgovora CO, ki jih edini znani primerki te knjige nima, dasi ni pomanjkljiv. Iz pisem Trubarja in drugih protestantovskih nemških in slovenskih oseb nam avtor izloči v gladkem in nazornem popisu potek tiska CO, kažoč na Klombnerjeve intrige, na osumljenega Trubarja (radi zwinglianizma), na korigiranje in prevajanje slovenskega besedila v nemški jezik, da bi se mogel vojvoda Krištof prepričati o pravovernosti Trubarjevi, ter slednjič dožene, da ostri nemški in mali slovenski predgovor in ž njima naslovni list ter iz besedila štiri pridige (ki jih najdemo šele pozneje v agendi l. 1575.) niso bile dobile dovoljenja za tisk. Dalje najdemo tu še podatke o višini naklade in o številu onih izvodov (najmanj 300), ki so bili poslani na Kranjsko.

Četrto („Inhalts- und Quellenindex“, str. 63—84) in peto poglavje („Innere Entstehungsgeschichte“, str. 85—122) tvorita jedro in biser knjige. V prvem poda avtor vsa poglavja CO in obeh agend in vzporedno z vsakim vir v nemški predlogi, od vrste do vrste, in s tem vzporejanjem določi večjo vsoto samostojnih Trubarjevih dostavkov. Peto poglavje pa je obširna in temeljita razlaga četrtega, ki nam pokaže, da je Trubarjeva CO lična in spretna kompilacija iz sedmih nemških cerkvenih obrednikov; jedro tvori würtemberški cerkveni obrednik iz l. 1559., odstavki iz ostalih šestih pa ga dopolnjujejo. Nato pa obravnava avtor še podrobno Trubarjeve dostavke, ki jih ni malo in ki jih je pregledno razvrstil v 23 vsebinskih skupin. Ti dostavki nam v marsičem pojasnjujejo kulturne razmere v Slovencih, tako predvsem odstavek o šoli, str. 115 sl.

Šesto poglavje nosi naslov „Sprachliches“ (str. 128—139). Kidrič nam poda s Trubarjevimi lastnimi besedami (iz različnih predgovorov) njegovo teorijo slovenskega književnega jezika in sledeči odstavki kažejo, v koliko jo potrujeta slovar CO in agende iz l. 1575. Slovarsko gradivo obsega: nove besede in izpeljanke, narodu neznane in iz predlog prevzete tujke, ponesrečene nove oblike in napačno prevedene besede, manj znane domačinke ter v narodu že vdomačene tujke. Pleteršnikov slovar dobi s tem marsikako dopolnilo. K nekaterim besedam podam tu svoje opazke: *veliki križi* (ascensus Domini) so pri Pleteršniku s. v. *križ*, str. 471 omenjeni (Kidrič pravi, da tega izraza Pleteršnik nima), citiran pa je samo Caf. — Kot doslej neznani besedi (Pleteršnik jih nima) sta navedeni *šuštovati* z enim in *šuštvo* z dvema primeroma v CO. Pri Trubarju berem *šuštovati* še v Cat. l. 1567, str. 17: *ne preshuftuai inu ne shuftuai*, kar odgovarja nemškemu: *Nicht Ehebreche vnd nicht Vnkeusche* in v Cat. sdveima isl., str. 26: *shushtuai*; *šuštvo* pa imamo še v Cat. l. 1550, str. 155: *Preshuftua shuftua varrije*; ta verz se potem ponavlja v Juričičevih Ene duh. pes. iz l. 1563., str. 8 in v protestantovskih katekizmih iz l. 1574, 1579, 1584 in 1595 (v zadnjem n. pr. str. 10: *Preshujhtva, shujhtva varuj je* z napako *sh-* namesto *jh-*), dalje v Artikulih (1562), str. 80a: *Shushtuu* in v listih sv.

Pavla (1567) str. 21a: *shushtua*. Ravnotako pa ne pozna Pleteršnik besede *všushtvo*, ki je Kidrič tudi ne navaja, dasi se edina dva primera iz vseh starejših slovenskih tiskov, v kolikor so mi doslej znani, nahajata ravno v onih Trubarjevih delih, ki jih Kidrič obravnava in sicer v CO, str. 136b: *nezhiftoft, ushushtuu inu preshushtuu* in v isti zvezi v agendi iz l. 1575., str. 470: *vshushtuu*. Oblika *všushtvo* (nastalo iz *vsušstvo*) pa je tudi kar najlepše potrdilo, da je Nachtigallova etimologija besede *prešushtvo* (gl. ČZN, XII. 1 sl.) prava. — Besede *zloboda* Pleteršnik nima, česar Kidrič ni označil; ker v svojih zapiskih iz CO te besede ne najdem, se mi zdi, da imamo tu tiskovno napako (mogoče že v Trubarjevem tisku) in da moramo brati *zlobota*, prim. Trubarjev Psalter, str. 21a: *Gospud ne straijai ti mene vtui sloboti* (ps. VI. verz 2.) in gl. še Pleteršnik s. v. — Dalje ne morem misliti, da bi beseda *svar* v CO: 13a pomenila „Strafe“; tozadevni stavek se glasi: *Inu ta Euangeli rauen tiga suara inu shtraifana te Neuere --- ofnanuie ta vezhni, miloftiui Trosht*. Ne vem, ali je v predlogi na tem mestu samo „Strafe“, kar je potem Trubar v svojem nagnjenju za pleonazem razrešil v „*suara inu shtraifana*“; a če je tudi temu tako, vendar ne morem videti v besedi *svar* drugega pomena kot „Schelten“, kakor imamo tudi v psalterju večkrat: 38a, 136b, 187a. — *žlemati* s pomenom „pijančevati, žreti“ sem navedel iz Cat. sdveima isl. ČZN, X. 150 kot *šlemati*. Beseda je, kakor sem že takrat omenil, iz nemškega *schlemmen*, svn. *slemmen* in ista kot v slov. *žlempati-žlampati*, ki je še iz starejše nemške oblike **slampen* (prim. Falk-Torp pri Ficku, Vgl. Wrthb. s. v. *slemp*), dočim je Pleteršnikov *žlemati* = *ausschleimen* iz drugega korena (**sli-*, prim. slov. *slina*). Ker se mi zdi najverjetnejše, da je Trubarjev *shlemal* le njegova in ne narodova izposojenka (gl. pri Kidriču str. 126—127), menim, da je bolj upravičeno brati *šl-* kot *žl-*. — Umestno bi bilo, da bi navedel Kidrič tudi vse one redke besede, ki jih ima CO in jih nima ali pa jih iz Trubarja ne citira Pleteršnikov slovar, n. pr.: *raseln*, kar berem le v CO, str. 14b: *ta Desh inu ta Sneg --- to Semlo smozhita, inu sturita no rodouito inu rafelno*; obliko *ženim* imamo na str. 73a: *Shenimu* poleg *Shenin* 131a, 134a, 136as; dalje na str. 92 a/b: *Setce* = *zette*, kar sem iz Cat. l. 1575. navedel v ČZN., o. m.; namesto *osat* = *Distel* berem v CO, str. 132b: *prekleta bo ta Nyua ja tuio volo ... terne inu jatouie bo tebi rodyla*; omenim še *para* = *Tierseele*, str. 139as: *ty ludy ne vmeryo, koker ta shiuina, kir le paro nekar Dusho imaio* in *prvičnik* = *Erstling*, na str. 167b: dvakrat *Peruizhnik*. — Glede besede *plumbart* sem na Kidričevo opombo že odgovoril v Arch. f. slav. Phil., XXXVI, 455. Vendar tudi na **rumbart* = *Romfahrt* danes ne mislim več, marveč domnevam, da je *plumbart* = *Jubileumfahrt*, o čemer hočem drugje razpravljati.

V tem poglavju bi mogel avtor še podrobneje govoriti o vplivu hrvaških korektorjev na jezikovne oblike v CO, kakor sem to omenil v Arch. f. slav. Phil. XXXVII, 131.

V sedmem poglavju (str. 140—148) obravnava Kidrič medsebojno razmerje različnih redakcij in prevodov istega besedila ter dokaže, da je Trubar iste tekste zopet znova prevajal in jih ni prosto prepisal iz svojih prejšnjih del (iz kat. iz l. 1550.) in da sta pisca agende l. 1585. uporabljala Trubarjevo CO.

Razpravo zaključuje „Schlußwort“ (str. 149—153), ki oceni Trubarjevo CO in namen, ki ga je hotel z njo Trubar doseči.

Kidričevo delo je nad vse vestno in odgovarja na vsa prašanja, ki jih le more zastaviti Cerkovna Ordninga. Že po njegovih prejšnjih razpravah je človek videl v Kidriču izbornega poznavatelja slovenske protestantske dobe in to novo delo povsem potrjuje. Domač je v slovenskih protestantskih tekstih in korespondenci, v obči in domači kulturni zgodovini ter večš filološkega raziskavanja. Njegovo delo je prvo strogo znanstveno delo na polju slovenske literarne zgodovine starejše dobe; epohalno je po svoji vsebini in po svoji metodi. Tak pojav človeka razveseli tem bolj, ko vidi, da so doslej različni delavci le z malimi in malenkostnimi novimi dodatki prepisovali drug od drugega bijo- in bibliografije ter to smatrali za zgodovino slovenske književnosti (tu mislim predvsem na njeno starejšo dobo). Kidričevemu delu želim nadaljnega prospeha, ker vem, da je v njem kal in temelj za pravo znanstveno zgodovino slovenske književnosti in kulture.

Fr. Ramovš.

Ozvald K. Dr.: Smernice novega življenja. V Ljubljani, 1918. Izdala „Matica Slovenska“. Str. 187.

Smernice novega življenja! Kakor nekake „šmarnice“, kakor molitvenik, ki naj bi ga človek jemal s seboj na pota življenja kot popotnico in duševno vodilo! To nam pravi naslov. Da ti bo knjiga zares tolažnica, da ti bo nov evangelij, to upanje se ti krepí, če listaš po njej in čitaš poetično izpodbudne naslove poglavij, kakor: Vstajenje, Veruj vase!, Mati dobrega sveta, Mi nočemo umreti, mi hočemo živeti, Ključ do zaklenjene kamrice, Logika srca (z motom: Srce gleda z očmi, ki nikoli ne lažejo), Dvignite glave! itd. Smernice bi naj bile po naslovu in vsem svojem značaju praktična knjiga, a ta cilj so izgrešile. Nezgoda se jim je morala pripetiti, ker niso potekle iz Ozvaldove duše, ampak iz mnogih, posebno nemških knjig. Knjižica šteje 179 strani teksta, a za tekstom je zabeleženih nič manj nego 137 citatov; v knjigi sami pa se nahaja še kakih 40 citatov, ki niso zaznamovani med onimi 137; celotno število citatov je torej nekako 180, vsaj toliko, kakor je število strani. Koliko je v knjigi Ozvaldovih misli? Tujstvo in znesenost vsebine se kaže le preveč v slogu, ki je precej težak. Izvajanjem se povsod vidi, da so prevodi in sicer malo spretni prevodi; ni dvoma, da bi se stvari dale glaje prevesti in da bi potem knjiga kljub tujstvu vsebine bila nekoliko čitnejša.

O vsebini knjige podrobneje tu ne moremo razpravljati. Le vobče jo bomo označili. Smernice našemu bodočemu življenju je vzel Ozvald iz nemških, oziroma sploh tujih filozofov in pedagogov. Storil je to v dobi, ko moramo prav za prav šele začeti svoje, pravo svoje življenje, življenje svoje kulture. Dosle smo se borili za golo eksistenco; odsle šele bomo mogli delati za vsebino svoje eksistence. Res je, da ta naša vsebina ne more in ne sme biti v vseh ozirih čisto drugačna nego je notranje življenje drugih narodov; res je, da neke psihološke činjenice veljajo za vsakogar, kdor je človek; res pa je tudi, da je le tista psihologija izdatna, le tisto „poučevanje“ uspešno, ki preišče pred vsem drugim faktično dušno stanje onega, komur naj veljajo nauki, ki konstatira napake in vsebine onega, kateremu daje navodila; v smislu te elementarne pedagoške resnice bi bil moral dr. Ozvald najprej ali pa sproti analizirati naš dosedanji razvoj, razvoj našega človeka. Na tej podlagi bi šele njegova splošna psihološko-pedagoška izvajanja dobila svoj pravi pomen ter

bi njegova knjiga postala prvi osnutek jugoslovanske praktične filozofije. Ker se Ozvaldove Smernice tudi vsebinsko ne opirajo na dušno stanje naroda, se bojim, da ne bodo vzgojno delovale nanj, ampak da bodo ostale neplodoviti nauki v nekih dogmatičnih višinah; zgodilo se bo Ozvaldu s to knjigo, kar on očita vsemu našemu veku, da imamo učitelje, a da ni vzgojiteljev.

Kar se tiče razmerja med poukom in vzgojo, naglaša Ozvald, da imamo pač učne načrte, ne pa vzgojnih. To so stare tožbe; toliko jih je, ki kritizirajo ta nedostatek, a nikogar ni, ki bi mogel navesti konkretna sredstva, kako ga odpraviti; po mojem mnenju je sigurno, da se tak načrt za vzgojo sploh ne da narediti za pouk. Kdor o tem tarna, se napravi sicer popularnega, a stvari ne pomakne naprej. Vsekakor je tožba o pomanjkanju vzgojnega načrta čudna pri pisatelju, ki, kakor Ozvald, trdi celo o mišljenju, da je njega uspeh malone povsem odvisen od njegove prirojene kakovosti, ne toliko od rabe. Kako naj misli na načrt za vzgojo drugega tisti, ki z dr. Ozvaldom meni, da duše ne moreš drugače shvatiti nego s tem, da jo doživiš? Zdi se mi, da Ozvald z vsebino svoje knjige zanikuje nje upravičenost. Svoje nauke nam podaja povsem razumno; treba je dosti intelekta onemu, ki naj jih razume. A glavni nauk njegov je baš ta, da razum nič ne velja. Vse njegove „Smernice“ so obrnjene proti razumu in v prilog srcu, oziroma, bolje rečeno, v prilog duši sploh, celotni naši notranjosti. Zato dosti neprijazno gleda tehniko kot dete razuma, a se prijazno obrača na stran verstva ter pravi: „Nevera danes umira in ni dvoma, da je v zadnjih letih svetiljki verstva novega olja prilila svetovna vojna (133)... In nedoglednih, usodepolnih posledic vsebuje tisto, skoraj bi rekel, blazno početje prosvetljevanja, ki namesto verstva ponuja — znanstvo.“ Ne vem, ali smem v tej zvezi omeniti, da imenuje Ozvald dosežanja vseučilišča „petrefakt s častitljivim imenom Alma mater“ (50/51), in da se izreka odločno proti ženskim študijam, ki bi bile enake moškimi (53). O vseh teh stvarih bi bila mogoča debata, a opuščam jo; omenim le še to: dr. Ozvald misli, da je razum povsem nesposoben, pojmiti zgodovino, češ, tudi njo moramo doživljati; toda kako naj zopet doživljamo vso zgodovino brez intelektualnih elementov? Zgodovinski roman je morda doživljanju zgodovine najbližji in vendar, koliko intelektualnega dela je treba za spisovanje zgodovinskega romana!

Smernice je dr. Ozvald ovil v svojo osebno politično liriko. V uvodu, v „poslanici“, čitamo, da je misli njegove knjige izkresalo kresilo gorja in *carcere et vinculis*, v ječi in sponah, a na koncu čujemo, da so vzklike v njegovi srčni krvi, ko je v duhu gledal vislice; ob tej priliki se s svojimi „Smernicami novega življenja“ nekako primerja z Valentinom Vodnikom, ki je pred 100 leti naznanjal „en zarod, preroben, ves nov.“ Dr. Ozvald pa je pri tej primeri prezrl, da je Vodnik črpal svojo snov iz domače zgodovine in onodobnih jugoslovanskih dogodkov ter zložil pesem, sam pa da je zajemal iz tujih filozofov in napisal težko čitno prozo, ki pobija razum, a vendar hoče delovati ž njim. Končno naglašam, da bi bilo lepše, če bi se dr. Ozvald prav nič ne spogledaval s svojimi „vislicami“. Kdor prerad omenja svoje resnično in domišljeno trpljenje tekom vojne, ta ni rešil duše. Čutili smo to silno neprijetno lani v Pragi, ko je o sebi govoril Tresić-Pavičić. Če pa opazka o ječi pomeni, da je vsebina Smernic vzeta iz dušnega življenja, kakor se razvija pod vislicami, pa pravim: Smernice, ki naj vodijo življenje vsega naroda,

ne smejo biti visliškega pokolenja. Ali pa naj mislimo na višjo katharsis, ki prihaja v težkih urah?

Dr. Fr. Ilešič.

Key Ellen. O vaspitanju deteta kod kuće. Preveo Uroš Krulj. Beograd—Sarajevo. J. Dj. Djurdjević. 1919. 106 str. K 1'6 (Mala biblioteka 197—8).

Srbski prevod te „domače vzgoje“ sam na sebi bi kot književni pojav morda šel bolj neopažen mimo nas Slovencev, ki smo Keyjevke spise, menda celo precej intenzivno, brali v nemščini. Toda dvoje okoliščin mi je dovolj razloga, da se ustavim in zamislim pri tem prevodu. Ena je ta, da mu je oče naš sedanjí „minister za narodno zdravje“, a druga, da mu kumuje naš — risorgimento.

Ne maram si nakopavati Montaigneovega očitka, da — pišoč o pisanem — „nous ne faisons qu' entregloser“ in tudi do tega mi ni, da bi v obliki raznih plusov in minusov razpredeljeval, kaj nam Key podaja v tem svojem spisu. Hotel bi marveč vsaj malo pokazati, da bi nam pisateljica z daljnega severa baš sedaj, ob pričetku novega življenja s svojim pojmovanjem vzgoje lahko bila za navdihovateljico novih, plodovitih misli.

Menda se ne bom preveč motil, če trdim, da je pri nas ime Ellen Key najtrdnje asociirano s prerokbo, da bo 20. stoletje — „stoletje otroka“. In še to trditev bi tvegaj, da je „stoletje otroka“ največkrat v izgovoru eno izmed tistih modnih gesel, ki so kakor čedna a prazna škatljica, to je: lepa beseda — brez vsebine. A Keyjeva govori „samo tistim, ki mislijo nove misli“ (19).

Stoletje otroka bo naš vek tedaj, ako postane novi nauk o otroku obče veljavno spoznanje pa izhodišče vzgojnemu dejanju in nehanju — oni nauk, ki ga peščica posameznikov vedno glasneje oznanja in ki pravi, da otrok ni homunculus, to je dozorelo človeško bitje v majhnih obmerih, temveč na čisto samosvoj način zaznavajoči, sodeči, pojmujoči, čuteči, ocenjajoči, hočeči... človeški jaz. Kvalitativno (in ne samo kvantitativno!) razliko med otrokom in odrastlim človekom povdarja že evangelijski pogojnik: „Če ne boste kakor otroci...“ V tem oziru kaže mladina zelo bister pogled: ko nekam instiktivno po strani gleda dorastle, ki večinoma že v srednjih letih svojega življenja duševno odebele ali usahnejo, otrdnejo ali ovenejo“ (71) — kakor bi jo hoteli ukaniti za „solnce“ njene mladosti.

To mladinoslovno spoznanje pa prinaša cel niz novih nalog in dolžnosti, pred vsem obema glavnima činiteljema pri vzgojnem poslu: domu in šoli. V prvi vrsti se tukaj zahteva korenita preocenenitev dosedaj veljavnih vrednot. „Trebá nam je novih domov, nove šole, novega zakonskega življenja in novih družabnih odnošajev za nove duše ž njih neskončno mnogovrstnim in še brezimenskimi načinom čustvovanja in ljubezni, trpljenja in umevanja življenja, slutnje in upanja, verovanja in molitve“ (56). In potem še tole! Temelj vzgoje ima postati — svetost doma in materinstva. Prvo mesto zavzemaj dom in ne šola, a središče domačega življenja bodi mati, za katero ne sme biti važnejših socialnih poslov, nego je vzgoja otrok. Še le ko bodo otroci od šole, ulice, tovarne zopet osvobojeni za dom ter se matere od delovanja izven doma ali od društvenega življenja vrnejo k deci, dobimo pravo vzgojo v duhu Rousseauja in Spencerja, vzgojo za življenje s pomočjo domače vzgoje“ (57).

Z ozirom na novi nauk o bitju in žitju otroka pa so tudi vzgojni cilji in vzgojna sredstva potrebna temeljite revizije. Osebito se naj v nič zruši tisto abotno in docela demokratsko (da ne rečem: frakarsko) mnenje, da bi

sin ne smel „manj“ postati, nego je oče — kakor bi tukaj ne imela odločevati edinole sposobnost otroka! Roditelji ne smejo nikoli pričakovati, da njihovi najvišji ideali postanejo tudi ideali njihovih otrok“ (74). In če je recimo temu in temu izmed nas svoje dni res da pomagalo brezovo olje ali leskova mast, to prav nič ne opravičuje tiste danes za nemoralno spoznane pretepa-vajoče pedagogike. In če je ta ali oni nekoč kot desetletnik z lahkoto „zmagoval“ prve početke latinske modrosti, še to ni obvezen argument proti „enotni“ šoli, ki bi — iz dušeslovnih razlogov — želela prvih dvoje troje razredov brez učenja tujih jezikov. Itd. Itd.

Mladina je up in nada boljše bodočnosti! Kdo, ki mu človeštvo leži na srcu, bi danes v modrosti teh besed ne iskal za prenovitev sveta potrebnih sil. Ali ne varajmo se! Te besede le tedaj ne ostanejo kulturna laž, če verujemo — v stoletje otroka. In sicer je treba žive vere. „Dokler pa oče in mati ne bosta čutila, da je to bodočnost, kar jima v obliki otroka dremlje na rokah, da je to zgodovina, ki se jima igra pred nogami“, polna samosvoje zakonitosti, ki jo treba poznati in v interesu življenja vpoštevati, vse dotlej ni trdno položen — fundamentum regnorum.

Tako umevam Kruljev prevod Keyjevkinoga spisa o domači vzgoji otroka.

Dr. K. Ozvald.

Ćorović, Svetozar. U ćelijama. Zagreb, 1919. Izdanje „Matica Hrvatske“ 130 str.

Ćorović je v svojih črticah in romanih dajal izrazite in verne slike raznih plasti hercegovinskega sveta, v svojem zadnjem delu „U ćelijama“ si je vzel predmet, ki se ga do sedaj ni bil nikdar dotaknil, namreč celice *pravoslavne*ga samostana. Na Evropejca poprečne izobrazbe bo napravil milijé „Ćelij“ čuden vtis. Človeku se zdi v začetku, da živi v romantičnem srednje-veškem svetu, polnem patrijarhalno preprostega življenja in neopiljenega, naravnega čustvovanja in kretanja. Začudi se, ko se pojavijo v scenah moderno surovi žandarji z „ufiltljenimi“ brki in svetlimi gumbi in vsa romantična čustva ubijajoča železnica, ki vpliva v tem samostanskem milijéju kakor anahronizem.

Globoke filozofije ali psihologije ne sme nihče iskati v „Ćelijah“, ker bi o našel samo > nekaterih scenah, gledanih z nenavadno vidnostjo in izraženi-h z nenavadno preprostimi besedami in potezami. Malokdo bi mogel z bolj preprostimi sredstvi podati bolj realistično sliko duševnega trpljenja jetičnega človeka, kakor Ćorović svojega otca Melentija. Krčevito se brani smrti in neprestano misli na njo, strastna želja za življenjem mu zbudi v bolnih možganih gorostasno misel, da bo morebiti Krist prišel k njegovemu grobu: — silazio je jednom na zemljo pa zašto ne bi mogo i opet sići? — da ga bo poklical nazaj v življenje in žal mu je, da ni ustvaril „nešto krupno, veliko“, samo da bi živel vsaj v spominu ljudi. Slika bolnega očeta Melentija spada med najfinejše Ćorovićeve stvari.

Za živ hercegovski temperament Ćorovića je karakteristično, da sledijo najbolj globokim scenam najbolj lahki dovtipi in šaljive situacije, od katerih so nekatere že blizu meje literarno možnega in ki bi pripovedovavca z manjšo rutino, ko je Ćorovićeve, spravile do absurdnosti. Tako na pr. sledi nežni in fino izdelani sliki tihe ljubezni med kmečkim dekletom in učiteljem, poznejšim očetom Melentijem, dovtip o repu, ki ga samostanski Pavliha obesi hlapcu na

široke, ohlapne hlače i. t. d. Čorović nikdar ni rad imel dolgih razmišljanj in tudi v „Čelijah“ skače živo od situacije do situacije, od resnega na smešno, tako da se bravcu včasih zdi ta gibčnost naravnost okrutna.

Večina oseb samostana in njegove okolice je slikana zelo plastično in realistično. Ota Janjičije je živi tip bojaželjnega neotesanca v meniški „mantiji“, ki troši vso divjo moč svojega zdravega telesa in nebrzdanega značaja v malenkostne boje in praske s svojo okolico, ki pozna samo silo kot zdravilo proti nasilju in ki se v pijanem zanosu hoče poturčiti, samo da bi ga vera in redovniški stan ne ovirala, da ubije svojega opata zaradi nekaterih „kmetov“, ki so bili napodeni s samostanskih posestev, ker niso v redu plačali tretjine. Pri vsej svoji nasilnosti je Janjičije seveda otroško mehak in pripravljen pomagati celo v situacijah, katerim bi se vsak drugi izognil. Enako izrazito je očrtan rdeči in okrogli ota Prokopije, najbolj priljubljena osebnost med vaškim ženskim svetom, ki svojega očeta kolne „da bi mu zemlja kosti izmetala“, ker ga je dal v samostan in pa jetični ota Melentije, ki je doživel samo en velik dogodek v svojem življenju, nežno ljubezen do tihe Janje, edini dogodek, ki mu pomenja vsebino vsega življenja in vsled katere počasi umira. Najbolj nejasni osebnosti sta iguman (opata) in samostanski Pavliha Jevrem, pri katerem neskladnosti značaja (hinavstvo in poštenje, lenoba in želja za samostojnim domom) niso dovolj motivirane. Razumel bo ta neskladni značaj samo oni, ki ve, da vstvarja čudna okolica tudi čudne ljudi in ki ve, da se pri človeku Jevremovega položaja in preteklosti lahko skriva pod hinavsko povzdignjenimi očmi v jedru poštena duša ravno tako, kakor pod lenim pretegovanjem mišic zdrava volja za delo.

Že v članku o Čoroviću sem naglasil, da Čorović ni bil mojster romana, ampak mojster kratke črtice. V zadnjih letih si je za daljša dela našel svojemu talentu primerno zunanjo formo, ki jo je vporabil v „Komšijah“, še bolj izrazito pa v „Čelijah“. V „Komšijah“ je nanizana cela vrsta črtic, vsaka zase in s svojim naslovom, ki pa imajo vendar neko skupno vez, namreč „komšiluk“ (sosedstvo in sosedovanje). Slično v „Čelijah“. Tudi „Čelijam“ manjka enotne ideje ali vsaj centralne osebe, okoli katere bi se grupirali dogodki, ljudje in značaji, manjka jim zapletljajev, stopnjevanja in sploh vsega, kar tvori romanu potrebno ogrodje. Tudi „Čelije“ so samo vrsta črtic, ki so zvezane medseboj samo z istimi ljudmi in predvsem z istim središčem — samostanom. Samostan bi lahko smatrali za vodilno idejo vseh teh z veliko fineso izdelanih in spretno medsebojno združenih črtic, ki vsaka zase daje po eno situacijo, skupaj kot enota pa simpatično, krepko realistično sliko samostana in njegovih ljudi, vendar pa ne tega, kar razumemo pod izrazom roman. Problem, s katerim se je Čorović boril v daljših stvareh ves čas svojega življenja, je v „Komšijah“ in „U čelijama“ rešil na nepričakovan in originalen način.

Lepše, kakor celotna slika samostana in pojedinih oseb, pa so nekatere majhne sličice, pri katerih zna Čorović z nedosežno fineso v par besedah jasno naslikati posamezno situacijo. Pogreb Janje (str. 21), samostanski obed (str. 58) ali Janjičijevo pestovanje (str. 109) so slike, ki vplivajo na bravca ravno vsled kratkosti toliko globokeje.

Dr. G. Čremošnik.

Paul Hervieu (1857 — 1919). Znani francoski pisatelj, umrl pred kratkim. Bil je „Parižan iz Pariza“. Kot dijak je kazal tako oduševljenje za V. Hugoja, da so mu sošolci zdeli priimek „l' Hugolâtre“. Kot vseučiliščnik je obiskoval

pravoslovna predavanja tako mlačno, da je profesor izražal često svojo nevoljo: „Prej se bom jaz utrudil klicati g. Hervieuja, nego se bo naveličal on izostajati.“ Po pravniškem študiju se je poskusil v diplomatski karijeri, katero pa je kmalu zamenjal s pisateljskim poklicem.

Prve znatnejše novele segajo v leto 1885. *L' Inconnu* (1887), v samoanalizi predočuje človeka, ki hoče v slednjem položaju priti resnici do dna — na škodo svojim iluzijam. Sloviti kritik Brunetière se je tako navdušil za to delo, da je pretil z odložitvijo tajništva, če bi ga *Revue des Deux Mondes* ne obelodanila. V tej dobi je Hervieujev slog še bizaren in preobložen, a polagoma se bliža treznosti in preprostosti. Sedaj sledita njegovi mojstrovini: *Peints par eux-mêmes* (1893) in *l' Armature* (1895). „Sami sebe slikajo“ grajski gostje v medsebojnih pismih, naslovljenih na odsotne sorodnike in prijatelje. V zelo raznovrstnem vzporedju poslanic se razgali vsa podlost, neznačajnost, zločinstvo teh „lahkodelnikov“, njih živalska pohot in neprikrivana strast. Knjiga je toliko zabavna kakor otožna. Druga mojstrovina se zove „Okov“. To kovinsko ogrodje je denar, ki vzdržuje družino in družčino. Vrh ogrodja je mečja oprema, zidivo, okraski t. j. dolžnosti, načela, čustva, ki niso trajna, marveč obrabljiva in se spreminjajo. Tramovje se običajno ne vidi, toda ono je opora, ki drži v največjih potresih obitelj in tkzv. „svet“ vkup. Tkanina čustev in principov, ki se raztrga pri krepkih sunkih, se lahko nadomesti po potrebi z novim tkivom. Predsodki se morejo naknaditi, ako je le hrbtišče vzdržalo naval. Primera je lepa, toda često šepa!

Čim je imel Hervieu postati največji romanopisec, se je obrnil k gledišču. Med prve uspele igrokaze sodi trodejanka „*Les Paroles restent*“, dušeslovno zanimiva komedija z moralistovskim okusom kakor vse njegove igre — pièces à thèse. Spočetka je še težak in zapleten, a postaja čezdalje bolj neprisiljen in jasen. Žigosa krivičnost, izraženo v postavah in naperjeno proti siromakom; človeško sebičnost, ki odseva iz zakonov. Bojuje se zoper paragrafe, v prid posameznika. Ne samo človeški, temuč i prirodni zakon je lahko krivičen za poedinca. Tako žanje materina ljubav včasih hčerino nevhvaležnost — ako je nevhvaležna reka, ker ne hiti proti materi-vrelcu, marveč proti morju. Ta zamisel je utelešena v prosluli drami *La Course du Flambeau* (1901). Ali ste že slišali govoriti o „lampadoforijah“? Za to slavnost so imeli v Atenah običaj, da so se meščani postavili po ulicah v dokajšnji razdalji, nalik verigi. Prvi baklonosec je prižgal svojo plamenico na žrtveniku, dirjal z njo k drugemu, ki jo je brzo ponesel tretjemu itd. iz rok v roke. Slednji tekmeč je hitel ne oziraje se nazaj in ščitil zubelj, da ne ugasne. Čim je oddal smolnico naslednjemu, je obstal in gledal za ognjem s svojimi željami. V tej šegi sta videla Platon in Lukrecij podobo človeških rodov. Ista misel tvori temelj omenjeni drami, kjer vidimo žensko, nežno hčer in obenem ljubečo mater. Kruta usoda jo prisilila, da voli med svojo roditeljico in svojim otrokom. Brez obotavljanja se odloči za drugega. Zaloigra se zaključila s stavkom: Za svojo hčer sem ubila lastno mater!... Toda vključ besedam ta usmrteitev ni umor. Zakaj z materinimi trupli je posejana priroda. Koliko metuljev nima več drugega posla kot umreti, čim je izpolnjena materina dolžnost. Ako je potomstvo zagotovljeno, neha za porodico pravica do obstoja.

Sličan spor med prvobitno človeško naravo ter drugo naravo, ki jo skušajo vrniti nagonским tendencam institucije, zlasti cerkvene naprave, je

izražen v učinkoviti drami „Tenailles“ („klešče“). Naša narava je neprestano spreminjanje, pozaba, zaničevanje danih priseg; slučajna strast; iskanje nove bodočnosti, ker je neznana in obsodba preteklosti. Vendar se v nas nekaj upira proti temu razkrajanju, proti uničevanju naših najljubših čustev: duh, ki hlepi po večnosti, po nesmrtnosti. Stari modrijani so učili, da je duh plemenitejši od nagona, da je treba ukloniti svojo čustvenost pred zakoni, in ta nauk se je uveljavil v prosvetljeni družbi. A moderna vest dvomi o tej doktrini; ob vhodu v moralo je postavila čuječo čednost: odkritosrčnost. Takó pravi Hervieujeva Irena: „Vpijem od groze, da moram hliniti to zakonsko življenje, ki ga nimava“. Z odkritostjo skuša zavedni nagon doseči višino antične verske zavesti. Saj danes nismo več prepričani, da bi bila večnost bolj božanstvena nego premena — mogoče je celo, da je edinole presnavljanje božansko.

Nekateri kritiki so zavračali „drame s tezo“, češ drama pomeni dejanje, dočim znači ideja — razumsko predstavo. Vendar se dasta obe smeri dobro spojiti, le pomislimo na Eshilove „Eumenide“, ki ponazorujejo konflikt med pravico-maščevavko in pravico-dobrohotnico, ali na „Hamleta“, kjer se pretresa prašanje, se-li moreta misel in čin sprijazniti oziroma ali se korenito izključujeta. — Hervieu je bil član akademije, njegov naslednik je vicomte François de Curel, ki je ob svojem sprejemu slavil trpko in krepko pokojniškovo umetnost. Curel, rojen 1854 v Metz, se je poskušal brezuspešno v romanu, dočim mu je prineslo gledališče dobro ime v književnosti. Njegov jezik velja za najlepšega na francoskem odru. Saj pa avtor plemič, lastnik tvornice, milijonar — premore dovolj časa za prevdarno pisanje. Njegova dela (Fossiles, Figurante, Repas du lion, Comédie du génie itd.) kažejo pristnega črnogleda, ki vidi zgolj propad, polom, nesmisel, vendar je njih ton moški in odločen.

A. D.

René Boylesve — akademik. Mnogo „nesmrtnikov“ francoske Akademije umira zadnje mesece. Zdi se, da jih je nada na zmago držala toliko časa pokoncu. Académie française, ustanovljena l. 1634. po Richelieuju, ima 40 sedežev kakor skoro vse ostale štiri panoge Francoskega Instituta. Po pokojnem pisatelju, politiku ter učenjaku Alfredu Mézièresu (1826—1919) zasede izpraznjeni fotelj g. Boylesve, pisec romanov: *Mon Amour*, *Leçon d'amour dans un parc* itd. Govori največ o svoji domovini Toursu, in sicer v tonu, ki ga prisposablja s slikarji „intimisti“. Novi nesmrtnik je živel vedno skrit v svojem zatišju po Hugojevem navodilu: „Priatelj, skrivaj svoje življenje pa širi svojega duha!“ Zato ni mogel njegov „boter“ de Régnier ob sprejemu zabavati občinstva z dogodbicami izza slovstvenih kulis in s pikantnimi puščicami, kakor so navadne ob taki priliki in ki jih ponazoruje Balzac takole: „Gospod ponudi gospodu fotelj in mu ga naglo izpodmakne, ko se hoče vvesti vanj.“

D.

Pevsko društvo „Ljubljanski Zvon“ je meseca maja razpisalo nagrade za najboljše izvirne moške zборе. Iz glasbenikov strokovnjakov sestavljena jury je društvu poslana skladbe pregledala in prisodila nagrado 500 kron zboru „Solnce v zenitu“, nagrado 300 kron pa zboru „Kam si šla.“ Skladatelj obeh je g. Janko Ravnik, bivši kapelnik Narodnega gledališča v Ljubljani. Ostale skladbe ne odgovarjajo pogojem razpisa in se v kratkem vrnejo skladateljem.

Kongres jugoslovanskih književnikov. Društvo hrvaških književnikov v Zagrebu je sklenilo sklicati kongres jugoslovanskih književnikov v Zagrebu meseca oktobra 1919, če mogoče o priliki stoletnice rojstva Vatroslava Lisinskega. Kongres bo trajal par dni in bo razpravljal o najvažnejših književnih in stanovskih prašanjih vseh jugoslovanskih književnikov. Program kongresa bo določen v posebnem odboru, ki se bo ustvaril sporazumno z našimi književnimi korporacijami in strujami.

Kongresa se lahko udeležijo samo književniki (pripovedniki, pesniki, dramatik, književni kritiki, literarni zgodovinarji in esteti), strokovnjaki znanstveniki, politični pisatelji, časnikarji (v ožjem smislu besede), prevajalci in umetniki (slikarji, kiparji, skladatelji in igravci) pa bi tokrat ne mogli sodelovati, da se kongres na svojem prvem sestanku ne razcepi v preveč sekcij in njegovo delo ne komplicira.

Kongresa se lahko udeležijo samo oni književniki, ki bodo od sklicujočega odbora dobili izkaznice. Prijave sprejema „Društvo hrvatskih književnika“ (odbor za kongres) v Zagrebu, Gundulićeva ulica št. 7.

Naši prevodi. Dr. Andrej Budal (v Gorici) je prevedel za „Tiskovno zadrugo“ Fogazzarovega „Il Santo“.

== NOVE KNJIGE. ==

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico () označene knjige so natisnjene v cirilici):*

Albert Sič. O slovenskih narodnih nošah. V Ljubljani 1919. Založila „Tiskovna zadruga“. 75 str. K 3:20.

Imenik knjig javne knjižnice Gospodarskega društva za šentjakobski okraj v Ljubljani. Ljubljana 1918. 189 str. 2:5 K.

Finžgar, F. S. Veriga. V Ljubljani [1919]. 78 str. 5 K. (Nova knjižnica, 2.).

Oblak, Jos. C. Koroška Slovenija. V Ljubljani, 1919. V komisijski založbi L. Schwentnerja. 51 str. 3:5 K.

Puntar, Josip. Sonitus de formulario. Ljubljana. Jugoslovanska tiskarna. (Ponatis iz „Časa“). 22 str. 0:5 K.

Šantić Aleksa. Hasanaginica. 2. izd. Sarajevo. I. Dj. Djurdjević. 1919. 38 str. 60 p. (Mala biblioteka, 211).

Vojnović, Ivo. Imperatrix! Misterija ostrva zaboravi. U 5 pojava. Zagreb. [1919]. 135 str. 10 K.

Murko Mathias. Neues über südslawische Volksepik. (Sonderabdruck aus den Neuen Jahrbüchern. Jg. 1919. I. Abt. XLIV. Bd. Leipzig. Teubner). Str. 273—296.

Signele, Scipio. Žena i ljubav. Zagreb. Nakladni zavod „Jug“. 144 str 7 K. (Vidici i putovi, sv. IV).

* **Tolstoj, L. N.** Otac Sergije. Prevod N. Vidakovića. Beograd-Sarajevo. I. Dj. Djurdjević, 1919. 78 str. 1:8 d. (Mala biblioteka, 212—214).

* Čorović, Svetozar. Zapisci jednog taoca. Beograd-Sarajevo. I. Dj. Djurdjević. 1919. 49 str. 1-2 d.

Mičić, Ljubomir. Ritmi mojih slutnja. Zagreb. Kuzma Rožmanić. 1919. 46 str. 4 K.

Radičević, Branko. Izbrane pesme. Uredio i predgovor napisao Vladimir Čorović. Zagreb. Zemaljska tiskara. 1919. 82 str. 1-5 K, vez. 3 K. (Narodna knjižnica 22-24).

Le Bon, Gustav. Franceska revolucija i psihologija revolucija. I. Zagreb. Zemaljska tiskara. 1919. 73 str. 2-5 K. (Narodna knjižnica 31-35).

Milaković, Josip. Djedine pjesme. Sarajevo. Islamska dionička štamparija. 1919. 31 str. Cena ?.

Škarica Vjekoslav. Osnova trgovačkog pomorskog zakona za jugoslavensku državu sa popratnim tumačem. Split. „Hrvatska štamparija“. (1919). Cena ?.

Gundulić, Dživo Frana. Osman. S uvodom i bilješkama. Za štampu priredio Djuro Korbler. U Zagrebu, 1919. Izvanredno izdanje „Mat. Hrvatske“. 418 str. 16 K (za člane 14 K).

• Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 218. Histor. filol. razr. 95. U Zagrebu, 1918. 222 str. 4 K.

Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, na svijet izdaje Jugoslavenska akad. znanosti i umjetnosti. Knjiga 23. Urednik D. Boranić. U Zagrebu, 1918. 320 str. 6 K.

Rječnik hrvatsko-slovenski. Treće pregledano izdanje. Zagreb. Izvanredno izdanje „Matice Hrvatske“. 1919. 61 str. 4 K, za člane 3 K.

Sejfuddin Huseinagić (Fikret). Domovina. Dramska priča u dva čina (tri slike). Zagreb, 1918. Izvanredno izdanje „Matice Hrvatske“. 91 str. 4 K, za člane 3 K.

Ivakić, Joza. Inoče. Komad u tri čina. Zagreb, 1919. Izvanredno izdanje „Matice Hrvatske“. 80 str. 4 K, za člane 3 K.

Ljetopis jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1917. 32. svezak. II. U Zagrebu, 1918. 59 str. 2 K.— ... za godinu 1918. sv. 33. U Zagrebu, 1919. 269 str. 4 K.

Eshilove tragedije. Preveo Koloman Rac. Zagreb, 1918. Izdanje „Matice Hrvatske.“ 368 str. 6 K, za člane 5 K.

Bubanović, Fran. Kemija živih bića. Zagreb, 1918. Izdala „Matica Hrvatska“. 286 str.

Shakespeare, William. Otelo, mletački crnac. Tragedija u pet činova. Preveo Milan Bogdanović. Zagreb, 1919. Izvanredno izdanje „Matice Hrvatske“. 206 str. 6 K, za člane 5 K.

France, Anatol. Zločin Silvestra Bonara. Zagreb, 1918. 179 str. 3-5 K. (Narodna knjiž. 8-14.)

Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini. Urednik: Dr. Ćiro Truhelka. XXIX. 1917. Sarajevo, 1918.

Srpske narodne pesme. Uredjuje Laza Popović. Zagreb, Z. i V. Vasić. 1919. — III. knj. Marko. 283 str. 8 K.; IV. knj. Kosovo. 82 str. 3 K.

La Serbie et l'Europe (1914-1918). Exposé de la politique serbe par des publicistes serbes. Préface du Lazare Marcovitch. Genève. Georg & Cie. 334 str. 8 fr.

Laza K. Lazarević. Izabrane pripovijetke. 2. izd. U Zagrebu 1919. Izvanredno izdanje „Matice Hrvatske“. 206 str. 6 K, za člane 5 K.

* Vasić, Dragiša V. Karakter i mentalitet jednog pokolenja. Novi sad. 1919. 192 str. 5 d.

Revue yougoslave. Direction: La ligue des universitaires serbo-croato-slovenés. Rédacteur en chef: A. Arnaoutovitch. Paris, Rue des écoles 60. 30 fr. Cesarec, Avgust. Stihovi. Zagreb, 1919. Naklada „Juga“. 63 str. 6 K. Zoričić, Ivo. Poljoprivredne prilike Hrvatske i Slavonije s osobitim obzirom na agrarnu reformu. Osijek. Hrvatski štamparski zavod. 1919. 134 str. 8 K.

Viktor Car Emin. Pod sunnjom. Roman iz tridesetih godina. Zagreb. „Matica Hrvatska“. 210 str.

D. S. Merežkovskij. Petar Veliki i Aleksej. Roman iz ruske povijesti. Preveo Josip Pasarić. 2. izd. U Zagrebu, 1919. Izvanredno izdanje „Matice Hrvatske“. 535 str. 10 K, za člane 8 K.

D. S. Merežkovskij. Vječni suputnici. Preveo s ruskoga Iso Velikanić. I. knjiga. Zagreb, 1919. Izvanredno izdanje Matice Hrvatske. 232 str. 6 K, za člane 5 K.

Franjo Marković. Kohan i Vlasta. Pjesan. Zagreb, 1918. Izvanredno izdanje „Matice Hrvatske“. 93 str. 4 K, za člane 3 K.

Antologija novije srpske lirike. Sastavio Bogdan Popović. [3. izd.] Zagreb. Z. i V. Vasić, 1919. 250 str. 12 K.

* Vidaković, M. Carski soneti. Beograd—Sarajevo. J. Dj. Djurdjević. 1918. 42 str. 3 K.

* Protić, Jovan. Neozbiljne stvari. Beograd—Sarajevo. J. Dj. Djurdjević. 1919. 145 str. 2·4 K. (Mala biblioteka, 205—7).

* Wilson, W. Nova sloboda. Preveo Djordje Pejanović. Beograd—Sarajevo J. Dj. Djurdjević. 1919 128 str. 5 K.

Magjer, R. F. Erotika. U Osijeku, 1918. 33 str. (Posebna numerirana izdaja na finem popirju).

* Filipović, D. J. Kosovski božuri. Krf. Državna štamparija Kraljevine Srbije 1918. 39 str. 1·2 din.

* Milošević, Momčilo. Pred obnovom. Beograd. C. B. Cvijanović, 1919. 46 str. 2 din.

Tiskovna zadruga v Ljubljani

Sodna ulica šte. 6.

Nove publikacije:

Goncourt, Dekle Eliza, roman. II. zvezek Prevodne knjižnice.

Cena K 7.—, vez. K 9.50, po pošti K —.70 več.

Dostojevskega Besi, roman v štirih delih, nad 800 str. obsežen, v dovršenem prevodu Vladimira Levstika. Roman je izšel v dveh knjigah v novo osnovani seriji „Prevodne knjižnice.“

Cena broš. 30 K, vez. 37 K, po pošti K 1.40 več.

Stritarjeva antologija z obširnimi estetsko-literarnimi uvodom urednika dr. Ivana Prijatelja, in z izborom najboljših Stritarjevih pesnitev, deloma naši javnosti dozdej še neznanih.

Cena broš. 15 K, vez. 19 K, po pošti K 1.20 več.

A. Melik, Zgodovina Srbov, Hrvatov in Slovencev. I. del. Cena

K 10.—, po pošti K —.80 več.

A. Sič, O slovenskih narodnih nošah. Cena K 3.20, po pošti

K —.50 več.

Josipa Jurčiča zbrani spisi. Druga izdaja. Uredil dr. I. Prijatelj.

I. zvezek, z urednikovim literarnim uvodom in komentarjem, obsega 528 strani. Vsebina prinaša mnogo novega iz mladostnih let Jurčičevega pisateljstva. Cena broš. 12 K, s poštnino K 1.20 več.

Cvetko Golar: Rožni grm. Pesnik „Pisanega polja“ stopa s to novo zbirko nežnih, umetniško dovršenih pesmi v vrsto naših najboljših lirikov. Cena broš. knjigi 5 K, vez. 7 K, po pošti 70 v več.

Dr. Bogdan Drč: Dojenček, njega negovanje in prehrana.

Praktično navodilo za vsako mater, ki hoče vzrediti zdrave in krepke otroke.

Cena 3 K, s poštnino 50 v več.

V zalogi je še: Milčinski, Tolovaj Mataj. Vez. K 6.—, s poštnino 1 K več. — **Dr. Alojzij Zalokar, Ljudsko zdravje**. Cena K 3.50, s poštnino 70 vin. več.

Narodna knjigarna

in trgovina s papirjem

v Ljubljani, Prešernova ulica št. 7

sprejema naročila na vse tu- in inozemske časopise,
revije ter vse knjige.

OMLADINA.

Nove publikacije:

VLADIMIR LEVSTIK: **Zapiski Tine Gramontove.**

Cena broš. K 4·50 Vez. K 5·50.

V. Levstik zastopa drzno tezo: „greh“ je predpogoj najvišje kreposti, brez odrešenja telesa ni odrešenja duše. Knjiga je polna psiholoških fines; odlikuje se formalno po blestečem slogu, vsebinsko po sočnem, nadvse simpatičnem optimizmu, ki izzveni v visoko pesem o poslanstvu slovenske matere in poletu genija slovenske rase. — Za nedoraslo mladino se „Tina Gramontova“ ne priporoča; bral pa naj bi jo vsak, kdor išče v razmerju spolov višjega zmisla, in vsaka Slovenka, ki ljubi . . .

DR. JOŽA GLONAR: **Naš jezik.** Vez. K 2·50.

Nadalje priporočamo:

DR. R. NACHTIGALL: **Južno slovansko italijansko sporno vprašanje.** Cena brošuri . . K 1.—.

Spominu Ivana Cankarja (1876—1918). Ob smrti našega največjega prozaista izdali njegovi prijatelji. **Delo je v prid Cankarjevemu spomeniku.**
Cena K 2.—.

MILKO BREZIGAR: **Osnutek slovenskega narodnega gospodarstva.** Cena K 5·50.

ALBRECHT: **Mysteria dolorosa.** Zbirka pesmi. Vez. K 3·50.

PUGELJ: **Zakonci.** 10 novel. Broš. K 3.— . vez. K 3·50.

FLAUBERT: **Tri povesti.** Broš. K 2·30 . . vez. K 3.—.

ŽUPANČIČ: **Sto ugank.** Knjiga za mladino. . Vez. K —·90.

LE BON: **Psihologični zakoni razvoja narodov.**
Broš. K 2·50.

DR. PRIJATELJ: **Aškerčeva čitanka.** Broš. K 3.—;
na finem papirju K 5.—.

CHESTERTON: **Četrtek.** Fantastičen roman. Broš.
K 3.— vez. K 3·50.

Knjige se dobe po knjigarnah (cene 10% višje) ali naravnost od „OMLADINE“, Ljubljana, poštni predal 87.